

10. Jhr.

IOANNIS SALOMONIS SEMLERI
S. S. THEOL. DOCTORIS ET PROF. PVEL. ORDINARIJ,
SEMINARIJ THEOLOGICI DIRECTORIS,
REGIORVM ET HALBERSTADIENSIVM ALVMNORVM IPHORI,
COMMENTATIO
DE
DAEMONIACIS
QVORVM
IN N. T. FIT MENTIO.

EDITIO QVARTA MVLTQ IAM AVCTIOK.

HALAE

IMPENSIS IOANNIS CHRISTIANI HENDELII.

MDCCCLXXXIX.

DAE MONTACIS
DE
COMITATU

LIBRARIUS

HALLAE

INVENIENS IN

CLASSE

§. I.

Quo fuit olim minus inusitatum & peregrinum, de *Daemoniacis*, inter Iudaeos & exteros, multa fere quotidie narrari, quippe quibus historiis & portentis fere aduetus ille tum orbis fuisse videri possit ¹⁾: eo hodie plus diffidiorum

1) Quod legentibus Euangelia cunctis statim patet, tot & tam multos extitisse *δαμονιζομενους*, seu daemoniacos isto tempore, nec quemquam Iudaeorum ideo obstupuisse, aut rei quasi raritate aut immanitate, commotum fuisse, ut solet fieri, si quid accidit noui scaevi & truculentij, etiam alij scriptores nostro tempore obseruarunt. IOSEPHI MEDI verba iam exscripsit auctor libelli, *an Enquiry into*

rum opinionumque exortum est, hoc
prae-

the meaning of Demoniacks in the new testament,
litteris T. P. A. P. O. A. B. I. T. C. O. S.
insignitus, quorum hic latine argumentum
repetam; miratum se esse, quomodo istorum
Daemoniacorum in illo populo tantus fuerit
numerus, qui dei populus tamen dicebatur,
& quidem eo fere tantum tempore, quod
Seruator noster in terris transiegit; siquidem
ante illud tempus in scripturis (hebraicis cer-
te,) illorum non fit mentio. Magis autem
illud mirandum esse, quod Iudaei tamquam
rem non insolitam id facile patiantur &c.
Speramus autem fore, vt intelligatur eius
rei ratio, si historiam quasi opinionum de
daemonibus postea designauerimus. Minus
enim huc pertinet illud, hunc tamen populum
dei dictum fuisse; domestica fuit illa gloriatio
& opinio ipsorum Iudaeorum, quam, vt multa
alia vana decreta, ex istis narrationibus & histo-
riis maiorum suorum hauserunt; sine dei au-
toritate praecipua. Istud autem alterum, (eo
tantum tempore, quod Christus transiegit in ter-
ris,) partim falsum est, partim momento exigu-
pendet. Diu enim ante Christum daemoniaci
& inter ipsos Iudaeos celebrantur, & inter exte-
ros: siquidem *Iosephus* narrat de ministerio fata-
li illorum, qui *daemonia eiecerent*, vel per nares
extracta, aut aliter in sensus incurrentia; par-
tim

praesertim nostro seculo, & breui ante
tem-

tim autem & alii scriptores graeci satis frequen-
tant similes historias. Atque si vel maxime sub
istud Christi tempus, & paulo ante, Iudaei
ex Chaldaeorum, Aegyptiorum, Graecorum-
que apparatu quasi sacro adsciverunt *daemonia*:
quid tandem miremur, istam opportunitatem
nouae superstitionis? Sufficit nobis, isto tempo-
re maximam partem Iudaeorum superstitioni-
bus multis quasi obrutam fuisse; haec res tot
& tam clavis documentis constat, ut imperitum
esse oporteat, qui ad rem nouam quasi & inusi-
tatam adhuc ipse stupeat. Itaque, licet antea
WETSTENIO adfentiri nondum ausi simus,
qui Theologorum sententiam omnino reiecit,
qui statuunt, dei permisso haec ita contigisse,
vt Christus eo amplioem rectius docendi habe-
ret materiam atque auctoritatem, quippe quod
vix serio & considerate dictum illi videtur:
tamen iam non solum hanc sententiam, sed &
illam partem huius sententiae, quam WETSTE-
NIVS fert tom. I. pag. 241, 3. & ipsi amplecti-
mur, minime tam multos homines singulari qua-
dam Diaboli ipsius operatione male habitos
ipso fuisse; multos potius *dici solitos esse daemio-
nias, ex vulgata ita opinantium consuetudine*. Nec
porro statuimus, vt ceteri homines inuetera-
tam istam superstitionem omnino abiicerent,
tum nouo atque antea inaudito mali vehementis

tempore ²⁾; cum bene multi scriptores
ita

genere a diabolo vexatos fuisse; vt & apparet, aduersus Sadducaeorum errorem, quam distaret veritas tanti mali, a vana opinione, & luculenter constaret, nec vano amplius nec vero talium vexationum metui inter Christianos locum vllum esse. *) His ab initio futurae tractationis argumentum summam de- signare volumus, vt lectores sciant, ad quam illius partem praecipue attendere eos velim. Ceterum vana allegandarum scripturatum de daemonicis multitudine haec dissertatio non superbiat.

- 2) Certe iam MARJORATVS in expof. eccles. in Matth. 8, 32. scribit: docet hic locus, quam infulse nugentur profani quidam homines, qui diabolos non essentiales spiritus, sed tantum prauos hominum affectus esse fingunt &c. Poterat paulo aequius pronuntiare; nec enim

*) Non possumus permanere in hac sententia; quia non solum diu ante Christum multi Iudaei frequentare solebant carmina aduersus daemones, ut e corpore eos expellerent, ioculari fere modo, & Isiacorum ritu; sed etiam quod nemo vnquam Sadducaeus vel centum exemplis, quae alii obiicerent, a negatione rei auerti potuit. Itaque nihil huius generis, quod ad modum morbi diabolicum aut daemonicum pertinet, ex talibus historiis colligi & demonstrari potuit, nisi quis vltro opinando inferret hunc modum atque adiceret.

ita de eo negotio disputare visi sint, vt, si quorumdam graues sententiae audiantur, ipsa christianae religionis fundamenta 3) ima hic concuti dicendum sit, quae sententia a stoliditate & superstitione nihil differt; si mitiores audias, parum vtilitatis

A 4 a li-

enim *profanorum* semper hominum ea oratio est aut fuit. Exuamus autem *prauos affectus*: siue diabolos eiici alii sic velint, siue inhumana vitia. Admonemus paucis, male & sine omni iuris specie, *Marloratum* aliosque christianos hic miscere nomina *diabolorum* & *daemonum*, *daemoniorum*. Ex theoria Iudaeorum *diabolus* est & fuit, ante quam *daemones* essent. Senior est ille vsus loquendi latinae graecaeque theologiae, quae *daemones* & *diabolos*, quasi *Synonyma* vsurpat. Haec confusio nominum simul res diuersas malo omine miscuit. Theologicus, christianus significatus, qui *daemonem* & *diabolum* commiscet, est error nouus; sic christiani auxerunt *diabolos* eorumque turpia ministeria.

- 3) Nempe & *puram doctrinam* de *daemonibus* *Müllerus* dicere & commendare sustinuit nuper in Ienensi disputatione; quam ego impurissimam & foedissimam superstitionem iudaicam nominare audeo; cuius omnes christianos ingenuos & non imperitos maxime pudeat.

a licentioso de his disputantium grege, si haec prima obrinuerit, expectandum esse, statui debeat. Nobis aliter videtur. Vera christianismi indoles redibit, si ferior illa superstitio tandem abiiciatur; concident variae aliae opiniones; hoc ius fas est; sed Christianae religionis nec hilum perit. Iraque & magni momenti haec caussa est, quae academicam scriptionem nostri temporis commendabilem facile reddat, & ira comparata, ut sine invidia, atque infamia fere, libere & copiosius ista omnia cognoscere & aequo tractare animo, vix liceat; cum plurium favore fere semper illorum sollicitudo, & pietas quasi certa, si placet, non destitui solet, qui suspicionibus in alios, qui ipsi audent requirere, grauibus, religionis ipsius caussam se adiuuare profiterentur. Miseram vero religionem & contemptu vltro dignam, si ab opinionibus & superstitionibus, daemonum & daemoniacorum caussa, informatis, christiana religio pendeat! Nec enim fuit fere vlla gens hominum & natio, quae de daemonum malignis artificis & ministeris non collegerit & sanxerit plurima decreta. Idem vero ego, cum mecum illud diligenter reputo, quantum vanorum terriculamentorum

torum ab isto loco, qui est Daemoniacorum, fuerit ad nos vsque tot per secula deriuatum, quantumque & ineptiarum & turpis infaniae imo malignitatis impiae ad rem ipsam christianam, a multis tamquam saluberrimus & Deo dignissimus referatur fructus 4): facere non possum, quin omnem liberaliter impendam operam, vt vniuersum istud argumentum hoc tempore nostro excutiat per me, aliosque, accuratius; quo & vano metu vtrimque facilius liberemur, & beneficium ex isto loco, si iure

A 5 spe-

- 4) Testis est historia seculorum maxime mediorum, inter latinos christianos; per pleraque monasteria, id quasi praecipuum *sanctorum & Reliquiarum* fuit documentum: *daemoniacos* procurare; diabolum aliquem expellere. O barbaricam stoliditatem, si ad religionem, & quidem ceteris meliorem, hoc sacra infania, maxime pertinere dicatur! An parum vero istae infundere bullae, contra sagas, strigas & verifegas, *Inquisitorum*, seu licitorum & carnificum foedissimorum in gratiam scriptae: tantum malitiae & flagitiorum consecrarunt, vt ipsa religio christiana funditus euerfa sit, quae christianis solatium & testitatem conferre debebat, sublati cunctis terculamentis, quae sacerdotum gentiliu astitiae & vafritici debentur.

sperare non possumus, inane atque anceps religionis improbo studio, extorquere definamus. Institutam autem eam tractationis rationem, quae id efficiat, ut omnis expers curae & sollicitudinis diligenti studio veritatem hermeneuticam exquirere possim; qua via, quoti quique mecum perrexerint, spero & alios non parum in isto studio liberali atque ingenuo posse proficere. Vota certe & preces ab initio habendae quaestionis non absint, ut benignissimus deus, qui per Iesum Christum, vniuerso humano generi mirifice & abundantissime benefactum voluit, illudque & cognitione salubri & bona mente per eum auxit, in intelligendis illis historiis, quae Iesu miracula inusitata & diuina describunt, nos clementer audiuet, ut nec verum discendi nobis desit arrectum studium, nec in persequendo & retinendo eo, quod sic videmus, liberalis alacritas.

§. II.

De *Daemoniacis*, qui in Euangeliis ex usitata loquendi intelligendique consuetudine, saepius commemorantur, hic studiosius exposituri, primum iam omnium illud statuamus, ut satis libera mente omnia in vtramque

partem consideremus: mira ulis ipsis & rerum patrarum magnitudini decedere omnino nihil, si vel maxime recentiorum quorundam illa opinio vincat, qui daemonia, morborum infesta genera, & aliud nihil, per hoc Iudaeis aliisque vsitatum loquendi genus, quod inusitatum morbi causam describit, vt poterant in ista caligine rerum physicarum, intelligere iubent. Illud ideo liberaliter & vltro dabimus, vt ne iniuriae inde ab initio nos non pepercisse querantur; quod adiuventi genus amare solent, qui de nostrorum superstitione graviter dicunt. Est igitur illud non diffidendum, miraculi & naturam & magnitudinem nihil immutari, siue vehementiorum genus morborum, naturale & non alienum a causa physica, licet rarius inter plerosque homines, a Iesu diuinitus & extra omne naturalium subsidiorum remedium, procuratum sit; siue illi homines spiritualium substantiarum atroci maleficio vexati fuerint 5). Nec, si pauciorum, solent enim
boni

5) Vt alios auctores graues non excitem, BEAUSOBRII sententiam ex *Remarques* &c. ad Marci VIII, 19. pag. 94. hic repetam, le miracle est toujours le même, de quelque cause que vienne le mal.

boni pauciores esse, opinio bonis rationibus innitatur, religionis nostrae ingenium corrumpi & perueri, iure statui potest: nisi quis opinetur, ad nos hodieque magis pertinere, quid olim homines fere omnes imperitissimi, etiam illi e Iudaeis & gentibus, de daemonibus senserint, quam quid nos ipsi de religionis intima causa nobis persuadeamus. Nempe id quidem ad rem christianam nihil omnino facit, siue arbitrentur homines, spiritus infestos, qui olim incerta hominum opinione rebus humanis cunctis facile immiscebantur, hodieque hic ibi corpora hominum, pecudum &c. inuadere; siue negent id hodie adhuc contingere; quia infaustum illud in nos dominium peruersorum spirituum, ex quo per Christum qui Rabbini se obiecit, eiusque religionem, eripimur, animorum nostrorum cum illis coniunctione insana & continetur & continuatur inde a nobis natis; cuius dominii limites & fines nosmet ipsos vltro & superstitiose, cum ineptis Iudaeis, & Graecis olim magistris, proferre atque largiter augere, ius fas non est. Ego vero non facile crediderim, eo quemdam Theologiae sacrae imagine abuti velle, ut fortiter statuat, christianae religionis
 indo-

indolem ipsam hoc πολυθρηλλητω iam diu, mysterio superbire, vt credendum nobis fit, Diaboli daemonumque in eternas res nostras, & quocum hae iunguntur, in corpus nostrum, imperium & potestatis instar; de qua re, cum sit ingens atque inaudita, tamen in sacris litteris clarum documentum & aperta praeceptio dei aut Apostoli, nullibi exstat, licet narrationes de hominum aliorum vsitatis opinionibus existent in Euangelis; sed in decreti certi augustum locum incertas opiniones & conclusionum instabiles imagines euehere, quibus Christianorum omnium per omne tempus, semper cum piaculo subsit & pareat cognitio, numquam cuiquam recte licere potest; si vel maxime sibi ipse talia praesidia amplificandi hodieque apud seipsum per terrarum orbem Diaboli, exstruat.

§. III.

Iam, opinamur, ad ipsam nos causam recte accedere posse, postquam calumniam occasionem sedulo deprecati sumus: religionis christianae, quae deum ipsum auctorem multo magis prae se fert, quam religionis aliae incertae imagines, per locupletissi-

pletissimum, ad nos illius interpretem Iesum Christum, non minus, quam alii ista de laude gloriantur, studiosi. Cum vero sit amplissimum hoc argumentum, quod tractandum suscepimus: dabimus operam, ut illius partitione, agendae causae minuas difficultatem. Itaque *primo loco* historiam eius temporis & opinionum de hoc daemonum negotio, quod omnino immistum est, sed breuiter, repetemus, ut *postea* de vera interpretatione sollicitis nihil eorum neglectum atque omissum sit, quod hermeneuticarum regularum commendabili ministerio adiuuari & parari poterat. Reperimus enim triplex hominum genus de *daemoniacis*, & de daemonibus saepe loqui, qui hominem ipsum nonnumquam occupent; quod loquendi genus tamen non eodem ab illis modo semper intelligitur. Prima iam nostra disputatio bifariam iustituatur oportet; ut *primum* excutiamus, Graecorum & lingua & religione hominum de daemoniacis sermonem & opinionem; *deinde*, dispiciamus Iudaeorum graece hebraiceque de daemoniacis loquentium consuetudinem; *tum*, inquiramus in Christianorum antiquiorum de Euangeliorum illis locis sententiam.

sentiam. Ista opera si recte defungamur, ea omnia simul colligemus, quibus nos ipsi carere non possumus, partim ad inueniendum hac in re illud, quod est ad nos, & nostro iure, verum; partim ad confirmandam & persuadendam aliis sententiam nostram, qui quidem malint ipsi arbitrari atque intelligere, quam in tanta hac de re opinantium, & staturantium multitudine & varietate, impetu quodam temere, aut multitudinis quasi iure abripi atque impelli; quod bene multis accidere solet, quos aliorum aut nomen trahit aut auctoritas, de rerum causis & rationibus parum vnquam sollicitos.

§. IV.

Quod ad Graecorum attinet, quorum de vocabulis maxime hic agitur, loquendi & opinandi consuetudinem, non opus est in re non ignota verbosius nos versari. Breuiter tantum designabimus graecam de Daemonibus disciplinam quasi, vulgaram certe & vsitatam, licet, quod semper & in omni doctrinarum genere euenit, non desit quaedam aliter sedulo quasi reperientium varietas, quae ab isto argumento,

mento, quod est a sensibus ipsis semper re-
 motorum, omnino abesse non poterat. Igitur
 vulgata est illa Graecorum & poetarum &
 auctorum aliorum sententia, *Δαίμονας*,
 fuisse & dici homines mortuos: quorum,
 quae superfit, pars non mortalis, corpo-
 reis quasi vinculis & limitibus iam magis
 soluta, & humanarum rerum nexu non
 exeat, & operandi facultate iam maiori
 gaudeat; intelligendi & sciendi praecipue
 usu polleat, qui ad humanas iuandas, im-
 pediendasque res maxime ab illis transfe-
 ratur. Bonos homines post mortem bo-
 nos *δαίμονας*, malos autem malos fieri, &
 beneficiis maleficiisque in alios viuentes,
 numinis summi auctoritate, pergere. Esse
 etiam conciliandorum auerruncandorumque
 daemonum sacras caerimonias & certa re-
 media. Adesse igitur daemones homini-
 bus, praesentiaeque suae documenta mira
 & insolita edere. Inde etiam illa loquendi
 usitata formula valuit, vt inusitatam rem,
 cuius solita & humana ratio non inuenie-
 batur, *δαίμονιον καὶ θεῖον πρᾶγμα, χεῖμα*,
 diceretur; *δαίμονιος* autem ille, qui a vul-
 gata hominum consuetudine longius abire
 dictis factisque suis solebat. Summam hu-
 us quasi disciplinae vulgaris proposui;
 atque

atque ut fidem eorum, quae dixi, faciam, statim in margine subiungam certa & clara documenta, ex variorum auctorum scriptis & praeceptis collecta 6): pauca tamen e mul-

- 6) Dabo operam, ut frugiferam brevitatem in tanta argumenti amplitudine praestem; colligamque in varios quasi locos ea, quae de daemonibus & daemoniis inter Graecos scriptores aut reperit WETSTENIUS, aut ille anglus 1) anonymus, aut quae de meo conferre licuit; Nam quae *John BEAUMONT* in an historical, physiological and theological treatise of spirits &c. Londini 1705. 8, (Germanice hic Halae 1721. 4, cum THOMASII praefatione;) capite I. de geniis & daemoniis congestit, deque genio SOCRATI, ARISTOTELI, PLOTINO &c. tributis, subobscura sunt ob ordinis neglectum, recentiorumque & veterum misturam. Longe melius de hac omni causa meruit doctissimus Anglus, *Farmer*, cuius libellus per duplicem translationem germanicam facile plurimorum manibus iam versari potest. I. Poëtarum sunt ista seita. HESIODVS primus mortuos dicit daemonas; postquam de aureo hominum genere dixerat, Τοι μὲν Δαίμονες εἰσι, Δίος μεγάλα δια βελας, — — — Φυλακὲς θνητῶν ἀνθρώπων, Οἱ γὰρ Φυλασσάσι τε δίνας καὶ σχετλίαν ἔργα, Ἡεὶ ἐσσαμενοὶ, παντὶ φοιτῶντες ἐπ' αἰών.

ē multis, quorum omnium inire numerum,
& a consilio meo alienum esset, & modicum

αίαν. Aerem quasi induti (ex aere) in terram
quaquauerfus commeant. *Scholiasfes*: παρα το
δανει τα παντα, η μεριζειν τα αγαθα και
κακα τοις ανθρωποις; ita & schol. ad EVRI-
PID. Alcest. v. 1140.; δαιμονων τω Κυριω,
scribit: τω των νεκρων Κυριω. Φασι γαρ τες
νεκρας δαιμονας. HOMERVS arctiori sensu
vsurpat, & *Daemones* in societate & honore
Iouis numerat, Minerva redit: Δωμωτ' ες
αγιοχοιο Διος μετα Δαιμονας αλλας, vbi
Scholiasfes obseruat, δαιμονας καλει τες θεας,
ητοι δαίμονας. Εμπειροι γαρ και ιδριες παν-
των αυτοι ειναι &c. addit, Hesiodum sensu
alio adhibere, τες τε ζην μετασαντας, seu
vt Hesiodi scholiasfes, τες μεθισαμενες τε
ζην, οντας δε Φυλακας τε βις των ανθρω-
πων, δαιμονας καλει. Nominis rationem
euoluere facile licet: a δαιω fit inserto μ no-
minali, δαιμων, vti a γνωω, γνωμων, ελεσω,
ελεσημων &c. PLATO iam in *Cratylō* hoc
veriverbium prodidit. Itaque HOMERVS
epitheto vitur, si malum auctorem designare
vult, Odyss. E εν νεσω κειται, κρωτερ' αλγεα
πασχων Δηρων τηκομενος. συγερος δε οι εχραε
Δαιμων. Hic iam HOMERVS, quod & *Zach.*
BOGAN notauit, morbum ingentem daemōnī
auctori tribuit, sed obscuro loquendi genere;
irruerat

cum libri corpus postulare. Istud addo,
των πολλων, vulgi, plebis, maxime
men-

irruerat in ipsum daemon infestus. Idem
δαιμονιον ξεινον, admirabilem hospitem dicit;
& alibi miserum sic designat. In corpus in-
trat daemon fatidicus, EURIP. in Bacch.
Το μανιωδες μαντικην πολλην εχει, οταν
γαρ ο θεος εις το σωμ' ελθη πολυς, λεγειν
το μελλον τες μεμηνοτας ποιει. Et VIR-
GILIUS aeneid. 6. 77 seq. At Phoebi non-
dum patiens, immanis in antro Bacchatur
vates, magnum si pectore possit Excussisse deum
&c. Sic & AESCHYLI scholia, δαιμονων-
τες, μαινοντες, αλογως ορμωντες. δαιμονα,
τεταρακτα. II. Eadem significandi diuersi-
tas in scriptoribus profaiciis occurrit. PLATO
μεγιστων Δαιμονα deum ipsum dicit; ο, η
Δαιμων, fortuna εξοχως λαπισσιμη. Δαιμο-
νια πραγματα dicuntur, sed & sensu sinistro
similiter. Etiam το δαιμονιον, idem saepe
est ac το θειον, deus. Sed δαιμονιαω, larua-
rum plenus sum, VI PLAVTI more trans-
feram. δαιμονιζομενες, (habemus verbum),
Ephesiis litteris Plutarchus curari solitos a
Magis scribit, Sympol. VII, 5. Multorum
loco est hoc exemplum ex AVGVSTINI de
ciuitate dei libro 9, c. 19. a me obserua-
tum: nullus fere est, qui audeat in laude vel
seruo suo dicere: daemone[m] habes; sed quilibet

mentem his vetustiorum temporum institutis studiose impletam fuisse; sapientiores

hoc dicere voluerit, non se aliter accipi, quam *maledicere* voluisse, dubitare non potest. Ibi *Coqueus* affert TERTULLIANI locum: *daemonium voces hominem* aut immunditia, aut malitia, aut insolentia aut quacunque macula — — *Philosophorum* autem loquendi modum negligere non licet. Antiquiorum parum praeceptionum ad nos venit; THALES daemoniis mundum impleffe dicitur; sed sensu incerto; de ceteris minus liquet. Ex antiquissima illa hypothesisi, post PYTHAGORAM etiam Manichaei, auctore Tyrbone, dicebant, *ὁ ἀήρ ψυχή ἐστι ἀνθρώπων καὶ ζῶων*; PORPHYRIUS autem, ex aëre καὶ αὐταὶ ψυχὰν ἀερώδεις καὶ ἐξ ἀέρος ἔχειν τὴν εἴσιν ὑποπτειθῆσαν; & PHILO, fere ut antea HESIODVS, *ψυχὰν εἰσὶν κατὰ τὸν ἀέρα πετομένην*; quae loca habet BEAUSOBRE histor. des dogmes de Manichée tom. I. p. 565; idem PHILO saepius dicit, aërem *ψυχῶν ἀσωμάτων* plenum esse. PLATO autem videtur Poëtarum ludibria ad emendandos hominum mores ita transfulisse, ut, quantum noui emolumenti loco ἡθικῶς inde parauit, tantum damni simul naturali rerum studio intulerit, siquidem daemonum & magiae quasi sensu animos hominum grauiter

tiores quosdam de his intelligendi quasi rudimentis sensisse aliter, etsi prudenter in rem com-

ter imbitur, imo implevit. Vnde mirum non est *δεισιδαιμονικῶν* fere ad omnes vulgatam fuisse imperitiores, qui Platonis artificium consiliumque postea ignorasse penitus videntur; quemadmodum si qui *το ἡθμιον* inter homines prouehere voluerunt, Platonis decreta semper secuti sunt, vt de Gnosticorum & Manichaeorum familiis satis constat. ARISTOTELES contra Daemones tales nullos statuit, quod, vt ne alios excitem, BEAUMONTIVS cap. 2. pag. 41. seq. anglicae edit. & pag. 38. germanicae, satis luculenter ostendit; *Φυσιν δαιμονικῶν* esse dicit; & vt locum alium addam, *ἐπιμετ. metaphyf. 4, 4. ζῶα & δαιμονία* ex simplicibus *σωμασι* constantia iungit, *ἕστις* dici solita. Ex VETTIO VALENTE, quem SELDENVS Syntagm. I. de diis *Syris*, c. I. allegauit, adscribam de *daemone*, inter *κληρες* Aegyptiorum, quem solem interpretabantur. *Ὁ δαιμων παραδίδας ἢ παραλαμβάνων ἐν χρηματισμοῖς τοποῖς — — καταδύμιας προαιρεσεῖς ἐπιτελεῖ — — — παραπεπτικῶς δὲ, ἢ ἀπο κακοποιῶν μαρτυρημένος, μετεωρισμῶς καὶ ψυχικῶς βασανῶς ἐπαγγεῖ ἀνομισθισίας — — ὅθεν οἱ τοῖστοι ἐκκακυντες ἐσθ' ὅτε, καὶ κατ' ἐαυτῶν κινδυνῶδες τι μηχανενται, καὶ ὡς μανιωδεῖς διαλαμβάνονται*
 B 3 νοντα

communem suamque iis vsus. Vituperio
adeo locus repertus est ex istius opinionis
vehe-

νονται καὶ ἐν ἑκαστῇ φρενῶν γινονται &c.
Itaque daemone tribuebatur mania & infania.
Monuit iam *Lud. viues* ad Augustin. de ciuit.
dei, Platonicos quosdam scriptores, etiam *Valentinum affectus* appellasse *daemones*; forte inde
inualuit haec significatio, quod *ARISTOTELES* & quidam alii, animum, mentem no-
stram, *δαίμονα* dixerant; impetus animi igitur
vehemens, *ἐξοχῶς*, *δαίμων* dici poterat.
Certe alia vix potest ratio inueniri, cur *μανία*
& *δαίμων*, *μανεσθεῖν*, *κακοδαίμοναν*, toties
iungantur & componantur, nisi ad *ipsum*
mentis, quae est sui sibi bene, male, conscia,
conditionem & statum respiceretur. Intraffe
autem daemonia in homines morbo graui
correptos dicebantur. *LVCIANVS* Philo-
pseud. Omnes sciunt istum *Syrum*, quot
Lunaticos, oculos rotantes, spumantes ex
ore, restituat. *Ἐπειδὴν γὰρ ἐπίση κειμενοῖς,*
καὶ ἐρηταῖ, ὁθεν ἘΙΣΕΛΗΛΥΘΑΣΙΝ
ἘΙΣ ΤΟ ΣΩΜΑ, ὁ μὲν νοσῶν αὐτὸς
σιωπῶν, (hoc falsè scribit), *ὁ δαίμων δὲ απο-*
κρινεταῖ ἑλληνίζων ἢ βαρβαρίζων - ὁ δὲ τὰς
ὀρέγας ἐπαγῶν, εἰ δὲ μὴ πεισθεῖν καὶ ἀπειλῶν,
ἀπελαυνεῖ τὸν δαίμονα. *Ἐγὼ γὰρ,* similiter
ridet, καὶ εἶδον ἐξίοντα μελαινὰ καὶ καπνωδῆ
τὴν χροίαν. Tales imagines & picturae inter
nostros

vehementia & peruersitate δεισιδαιμων, δεισι-
 δαιμονειν dicebatur, qui vulgatis terricula-
 mentis

nostros non sunt raræ; inde a seculo 16
 Euangelia alicubi & catechismi ostentant, ranas,
 mures, scarabæos *ex ore* prodeuntes.
 Sic ad religionem christianam dicebantur
 lectores, pueri & senes institui! PLVTAR-
 CHVS, quem antea excitauit, ἐφεστια γραμ-
 ματα nominat, LVCIANVS ὄρκως. III. Iam
 ad medicorum & physicorum sermonem at-
 tendemus. Apud WETSTENIVM, cui &
 LVCIANI illum locum debeo, p. 282.,
 HIPPOCRATES de nomine morbi sacri: Mihî
 quidem, qui hunc primi morbum *sacrum* dix-
 erunt, tales esse homines videntur, quales sunt
 adhuc magi, agyrtae & fastuosi, ὄκοσοι δη
 προσποιοντα σφοδρα θεοσεβεις ειναι, και
 πλεον τι ειδεναι &c. ideo verborum & car-
 minum miracula adhibent, vt si illo morbo
 correptus moriatur, ipsis excusatio non desit,
 και εχοιεν προφασιν, ως εν αιτιοι εισιν αυτοι,
 αλλ' οι θεοι, siquidem medicinam nullam,
 aegro dederint, quae forte nocuerit. ARE-
 TAEVS Cappadox, de eodem nomine: aut
 propter opinionem ingressi in hominem daem-
 nis, δαιμονος δοξης εις τον ανθρωπον εισοδω.
 AVRELIANVS de eodem morbo, appellatur
 passio sacra, siue quod diuinitus putetur im-
 missa — — — Nam quod neque deus, ne-

mentis praecipue commoueretur, fuitque sapientibus non ignobilis eum ridendi & reprehendendi materia.

§. V.

que *semideus* (daemon) neque Cupido fit, Soranus plenissime explicauit. Ista igitur passione *possessus* &c. PHILOSTORGIVS de *Posidonio* quodam medico, λεγειν δ' αυτον ομως εχ' ορθως, εχι δαιμονιον επιθεσει τες ανθρωπος ενβαλκευεσθαι υγρον δε τινων κακοχυμιαν το παθος εργαζεσθαι. Μηδε γαρ είναι το παραπαν ισχυν δαιμονων, ανθρωπων φυσιν επηρεαζεσαν. Verissime hoc dixit: nulla est vis daemonum, nisi in opinantium cerebro. DIO CHRYSOSTOMVS orat. 23, οπως δε χρη δαιμονιον τι πονηρον ηγεισθαι και αδικοι, και ανοητοι, εν εχω ειπεν, — — αλλ' εγω νυν ε κατα την εμαυτε δοξαν διελεγμαι ταπολλα, — — αλλα την ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ. ARVLEIVS de herba Artemisia, fugat & daemonia, in domo posita. — — Et alibi: si infans *contristatus* fuerit, herba Aristolochia suffumigabis infantem hilarem facit & conualescit infans *fugato daemone*. ARISTOTELES de lapide quodam *Nili*, συντελει δε και τοις δαιμονι τινι γενομενοις κατοχοις. THRASYLVS & auctor de fluuio, ποιει αριζα προς τες δαιμωνιζομενες; simul ac enim naribus admouetur, απερχεται, εξερχεται το δαιμονιον.

§. V.

Judaeorum iam de daemonicis sententias videbimus, & quidem illorum, qui paullo ante & post Christi tempora vixerunt, quoniam rei summa hic ad hos redit; cum

B 5 de

νιον. STRABO, οί κατεχομενοι υπο της δαιμονος ταυτης απαθεις. DIOSCORIDES ραιμος, — — ωφελει προς Φαρμακα — — και προς πονον κεφαλης, και επιπομπας. Similiter de βεφθαλω, ποιει προς τας Φοβας και δαιμονας. PLOTINVS Ennead. II, 9, 14. verbose, υποσησασμενοι τας νοσας δαιμονας, — — σεμιωτεροι μεν αν εινα δοξειεν παρα τοις πολλοις, — τας μεν τοι ευφρονεντας εν αν πειθοιεν &c. PSELLVS, ετερ' αττα πειθασιν ημας φρονει ιατρων παιδες, ε' δαιμονων εκγονα τα παθη ταυτα λεγοντες εινα. Plura eius rei creditae documenta medica BARTHIVS corradit in *adversariis*, p. 2593. & 1708, vbi multa bis occurrunt. Haec sufficiat collegisse ex ingenti multitudine, vt de opinione & ad eam aptata loquendi inter graecos consuetudine summam constare possit. Si cui haec nondum sufficiant ad hoc nostrum liberale consilium, ille suo ingenio & sensu, amore etiam in portenta & turpem superstitionem, porro abundet. Addo *Philostratum* lib. 3. c. 38. *vita Apollon*,

de antiquiorum decretis nihil sciamus; hique posteriores traditas per manus superiorum, Pharisaeorum scilicet, opiniones omnes studiose & reuerint & confirmarint. Sunt autem non eiusdem, etsi non dissimilis, generis scriptores Iudaici, qui graeca lingua vsi sunt; quos ab istis aliis seiungendos esse statuimus, qui in *Talmudicis* similibusque scriptis de his rebus exposuerunt. Igitur euoluendi hic nobis sunt: 1) Interpretes graeci bibliorum haebraicorum Iudaei. 2) Scriptores alii, tum apocryphorum, tum maxime IOSEPHVS & PHILO. Quod ad graecos interpretes attinet, quos solemus τας LXX. appellare, δαιμονια scribunt, Ies. 13, 21. loco *Seirim*; Deut. 32, 17. Ps. 105, 35. loco *Sched*; Ies. 65, 10. loco *Gad*; Ies. 34, 14. loco *Ziim* 7) Psalmo autem 91, 6. ἀπο συμπτω-

et Seirim
et hys.

- 7) His in locis, vt *Pauli* auctoritate utar, λεγομενοι θεοι, & δαιμονια ita commemorantur, vt vulgata daemones colentium & opinio ferebat & consuetudo. Exstitisse enim omnino incorporeas substantias, quae nomine *Seirim*, *Schedim* veniunt, quae sui copiam hominibus fecerint, & haec illa documenta suae auctoritatis potestatisque re ipsa dederint: ex his quidem

συμπτώματος και δαιμονια μεσημβριως, pro
quo hebraice existat, a lue f. excidio,
quod

quidem locis & nominibus nemo confectum
esse statuet, nisi qui iam plenus sit ipse talium
opinationum. *Opinio* hominum, qui de his
hirsutis, aut *horrendis* & *ariditate gaudentibus*
ἄστυς ita sibi persuaserant, hinc patet; sed
huic opinioni causam & iustam rationem
subesse, atque *existisse* omnino tam potentes
auctores illarum mutationum in rebus ad ho-
mines pertinentibus, quorum esse *credebantur*,
his in locis nec dicitur, nec etiam dici, si
diuinam religionem eiusque ius & fas intelli-
gimus, poterat. Luculenter *Φερμακον* &
cui nitatur, funestum omne in terram impe-
rium tollit auctor *Sapientiae* 1, 14. *σωτηριοι αἱ*
γενεσις τε κοσμου, και ἐν εἶν ἐν αὐταις Φαρμα-
κον ὀλεθρου, εἰδε ΑΔΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ
ἘΠΙ ΓΗΣ. Nempe daemones pertinebant
ad incolas *Αδου*, atque inde egredi atque ascen-
dere credebantur in terram; tale imperium
αδου per *daemonia* solebat plebs reuereri. Idem
c. 13. *ματαιοτητα* hominum reprehendit, *va-*
nitatem, inanes opinationes; sicut & *Paulus*
1 cap. ad Romanos de *spiritualibus substantiis*,
quas *daemones* olim dicebant; ne *γερ* quidem
meminit, etsi idololatriam vniuersam recen-
set; *re ipsa* existitisse auctores quosdam muta-
tionum in rebus humanis, licet daemoniorum
&

quod destruere soleat homines sub meridiem. Neque enim placet KIRCHERI coniectura, qui $\Gamma\Omega$ tamquam nomen, quod graeco alteri, *δαιμονιον*, responderit, recensuit; cum sit expositionis loco, non litteralis versio. Certe & *Aquila* reddidit, *απο δηγμς δαιμονιζοντος μεσημβριας*. Hebraicum verbum $\Gamma\Omega$ reddidit *δαιμονιζειν*, inopinato & grande nocere; similiter *Symmachus*, *συγκυρημα δαιμονιωδες μεσημβριας*, quae interpretatio a CLERICO ad opinionem vulgatam inter profanas gentes refertur 8).

Hi

& deorum nomina personarent, nihil quicquam dicit. Sic in 1. ad Corinthios dicit, scimus *ειδωλον* & *δαιμονιον* nihil esse. Christiani enim peritiores aliter statuunt, quam Iudaei & Iudaizantes. Itaque & istum, quem statim euoluimus, locum aliter intelligere oportet, Pf. 91, 6.

- 8) CLERICVS in commentario ad Pf. 91. Summa autem rei redit, partim ad ipsam tempus huius translationis, partim ad auctores eius, vtrum supra plebis opinionem intelligendi facultate polluerint, eaque hic vsi fuerint. Graeca enim loquendi consuetudo id ferebat, vt *δαιμονιον* diceretur, inusitatum quodcunque factum, & ignotum; ignoratam vero caus-

Hi interpretes forte το δαιμονιον dixerunt, infandum, inusitatum quid, infestum & repentinum morbi genus, a vento autem pestifero ortum, ut *Syrus* interpres recte reddidit. Nec μεσημβρια ibi est ipsum *tempus* meridianum, sed sedes quasi & plaga meridiei; locus igitur ita describitur, unde venit illud exitium, non sub hora meridiei tantum, sed omni tempore, quo aeris haustus pestilens incidere poterat, timendum. Non ignoramus ineptissime a commentatoribus multis hunc Carminis huius locum olim acceptum & tractatum fuisse; sed certum est, auctorem sacrum de spiritali quadam ὑποστασει aut substantia, quae sub

causam inferioris ordinis homines ipsi per superstitionem repperunt, substantiam aliquam non sub sensus cadentem, hominibus infestam. Hanc opinionem Iudaei multi inde ex gentium commercio hauerant & confirmauerant. Nempe, dubitari vix potest, Iudaeos talia adsumsisse a commercio cum Chaldaeis, Aegyptiis &c. Isto autem tempore graecorum interpretum, qui inde a seculo christiano primo solent recenseri, satis iam visitata fuerunt ista nomina, δαιμονιον, δαιμονιωδης &c. Legentes igitur addiderunt ideas suae aetatis.

sub meridiem nos infestatum circumeat, ipsum hebraice nihil confirmasse 9). Hebraicum ארפ est συμπτωμα, καη, & quidem, sui sensu δαιμονιον, inusitatum malum, cuius natura inuestigari & cohiberi non potest; δαιμονιζον, quod daemone inuisibilis in modum subito irruit; δηγμος quasi serpentis in herba latentis, qui caueri non potest, nisi adiutore deo, qui naturae vniuersae imperium habet & moderatur. Quamquam enim hic vulgari modo loquuntur hi interpretes, & vocabulis vtuntur, quae ad plebem graecam miro significatu scatebant, tamen istas opiniones vulgatas non simul ipsi huc omnes, quod quidem sciamus, transferunt. Nemo certe sagaciorum & prudentium Iudaeorum ignorabat, gentili-
tilium

- 9) Acta S. S. saepissime diabolus *meridianum* celebrarunt ex ista sententia graeca seu latina; ex *Glossario* lat. med. de FRESNE tantum obseruabo, iam *Mabillonium* statuisse, *daemonium meridianum* dici ideo solitum fuisse, subitam & apertam morbi violenti incurSIONEM, quod a daemone imprimi crederetur. Ibidem iam notatum est, EVAGRIVM de octo cogitationibus, ἀνεργειαν appellasse δαιμονα μεταβητον. Addo NICETAM ad orationem LX, GREGOR. Nazianzeni similiter exposuisse.

tilium opinationes esse vanas & insanas; Pf. 96, 5. sacrum exstat hoc carmen, omnes dii populorum istorum sunt *Elilim*, (*δαίμονια* graecus reddit) non *Elobim*; Iehoua vnus est caussa vniuersi, & antistes rerum, quarum commutationes falso istis daemoneis tribuunt. Sed imperita multitudo sensim ad istam superstitionem delapsa est; quam & illi religionis magistri, Pharisaei, ob malignitatem plebei ingenii aut opportunitatem consiliorum suorum, postea patiebantur. Quae res iam clarior euadet.

§. VI.

Inter Iudaeos alios, *δαίμονιον* 10), *ύπαρξις*, & *ύποσασις*, & mutationum variarum

10) De nomine *πνευματα*, quod postea, vt τω 117 responderet, illustrabitur, conferre licet Ecclesiastic. 39, 28. seq. vbi quasi *ένυποσασα* nominantur, *πνευματα*, *α* εις *ένδιμησιν εκτισα*, *κα* *έν θυμω αυτων εξερεωσας μασιγας αυτων*, *κα* *έν καιρω συντελειας ισχυν εκχερσει* &c. Inuit versio των 70, Pf. 78, 49. *απεσειλεν εις αυτας οργην θυμη*, — *αποσολην δι αγγελων πονηρων*, quo loco ORIGENES ipse abutitur, lib. 8. contra CELSUM, vt doceat, tristiora incommoda a *malis angelis* importari.

riarum auctor, in *Tobiae* isto libello occurrit, qui profecto parum eruditum & sobrius auctorem facile prodit, a quo plebi & imperitae multitudini destinatus fuit. In IOSEPHI autem scriptis frequentior quidem est de *daemonibus* mentio, etiam ubi de antiquioribus narrat: sed ita comparata est eius narratio, ut facile appareat, eum πρὸς τὴν ἐξω loqui, minime autem intra findonem admissis. Exempli causa illos praecipue locos attingam. De *Salomone* multa narrat, quorum in sacris libris hebraicis nec vola est, quod dicitur, nec vestigium; quae a Iudaeorum doctoribus plebis causa reperta & per manus tradita, IOSEPHVS etiam, Graecorum in gratiam, qui μαγικὴν, γνῆσιαν &c. statuebant, verbosius commemorat, quod eius generis addere licebat argumentum, quod & Graeci philosophiae (mythicae, poeticae), tam antiquiores quam posteriores interpretes vulgo tenere & praecipere alii solebant. Eo autem facilius olfacere rei indolem licet, quod narrare audeat, ab ipso *Salomone*, quem deus docuerit τὴν κατὰ τῶν δαιμονίων τέχνην, superesse *carmina*, quibus morbi, sic explicat, τὰ νοσημάτων, sanentur, *exorcismorumque formulas*, quibus daemones adhuc expelli

expelli soleant, & redire vetentur. Nar-
 rat etiam de ELEAZARI cuiusdam sui tem-
 poris miro artificio, qui radicem quandam
 annulo inclusam *daemoniaci* (*δαμονιζομενος*)
 naribus admouerit, atque *extraxerit* per
 nares daemonium, adiutatum, ne vnquam
 redeat in ipsum; vtque persuaderet prae-
 sentibus, se omnino hac virtute pollere,
 imperauerit daemonio, ex homine exeun-
 ti, vt in medio positum poculum aqua
 impletum, inuertat, signumque II) ad-
 spectantibus praebeat; quod hominem re-
 liquerit. Similiter de Herba ΒΑΡΑΣ:
τα καλυμενα δαιμονια, ταυτα δε ποιησων
εστιν ανθρωπων πνευματα, τοις ζωσιν ενδυομε-
να,

II) Ius fas est haec transferre ad daemoniacos in
 Euangelis; qui & ipsi, si eiiciuntur, vlti-
 mum quasi crepitum faciunt; hominemque
 eo modo, qui in sensum aliquem incurre-
 bat, iam relinquunt. De hac re speramus
 eruditissimi cuiusdam viri copiosorem de-
 scriptionem; cuius specimen oculis vsurpare
 contigit. Res ipsa pertinet ad sollertiam iocu-
 latorum, praestigiatorumque exercitiorum,
 quibus astuta ministeria non desunt; quorum
 vera ratio, quia ab imperitis non potest per-
 spici, facile iam omnia tribuuntur spiritibus.

να, — αὐτὴ ταχέως ἐξέλαυνει 12) κ' ἀν' προσ-
 ειεχθῆ μόνον τοῖς νοσοῦσι. Idem IOSE-
 PHEVS de Saulis regis fato ita narrat,
 Σαυλον δὲ περιήχεται παθεῖ δεινὰ καὶ δαιμο-
 νια, πνιγμὸς αὐτῷ καὶ τραυγαλαὶ ἐπιφρον-
 τα. De quaerendo autem medico morbi
 ministro, ὅπου ἂν αὐτῷ προσῆται τοῖς δαιμονια-
 καὶ τραυγαταί, ποιεῖν ὑπερ κερφαλῆς ἐσαντο
 ψαλλεῖν; &c. Isti loci tam ab anglo au-
 ctore libelli de *daemoniacis*, quem supra 1)
 nominavi, quam a WERTSTENIO
 tom.

- 12) Non negligenda est haec descriptio, *daemo-
 nes* esse πονηρῶν ἀνθρώπων, mortuorum sci-
 licet, πνεύματα. Est enim vetustissima opi-
 nio inter plures gentes olim recepta; a Grae-
 cis haec IOSEPHVS destinato consilio
 hic desumit; ab illis etiam per Iudaeos ad
 Christianos eandem opinionem venisse,
 postea videbimus. Quod si igitur cui pla-
 cent huius generis praeceptores, vulgatae su-
 perstitutionis & incitiae arbitri & moderatores,
 is eorum auctoritate vsus talia commenta ho-
 dieque ad nos confirmatum eat; sed aliis non
 succenseat, qui in istas vetularum sententias,
 somnia & ludibria, (CHRYSOSTOMI est hoc
 edictum), pedibus ipsi vltro ire noluerint,
 ob istam speciem diuinæ auctoritatis, quae
 repetitur a narrationibus in libris noui testa-
 menti.

tom. I. N. Testam. p. 240, & CALMETO
 in commentaire litter. excitati sunt;
 WETTSTENIUS etiam hunc IOSEPHI
 antiq. VI. II. 2. (in aliis edit. c. 13.) ad-
 didit, τὸ πονηρὸν πνεύματος καὶ τῶν δαιμονίων
 ἐγκαθεζομένων τὰ μὲν ἐξεβαλεν, εἰρηην δὲ
 αἰπ' αὐτῶν τῇ ψυχῇ παρεσχεν. Quae-
 dam alia omitto, quia breuitati maxime
 studeo 13). Obseruabimus tantum phra-
 ses

- 13) Praeter IOSEPHVM etiam PHILO, & qui-
 dem serio, vt videtur, non vt IOSEPHVS
 studiosus in alios, vaticinatur. De Giganti-
 bus, ἕς ἄλλοι Φιλοσοφοὶ δαίμονας, ἀγγέλους
 Μωσῆς εἰώθεν ὀνομαζεν. ψυχὰς δ' εἰσὶν κα-
 τὰ τὸν ἀέρα πετομεναι — ἀνάγκη γὰρ, ὅλων
 τὸν κόσμον ἐψυχῶσθαι p. 263. vol. I. edit.
 Mangeyi. Idem repetit p. 642. Alibi dicit,
 per eos mundum compactum esse, & deum
 per eos benefacere nobis & nos punire; &
 ead. p. 263, aerem plenum his animabus,
 causam esse vitae & pestilentiae; (λοιμικὰ
 παθήματα appellat). Nempe per nares at-
 trahebatur malus quidam daemon, vt vidī-
 mus antea per nasum exiisse talem daemo-
 nem. In Clementinis & vitis Sanctorum non rara
 est narratio: daemones lactucae infidentes, &
 deuoratos, hominem iam turbasse, si signum
 crucis lactucae impositum non fuerat. Vol. 2.

res IOSEPHI, δαμονιζομενοι, δαιμονια ἐκβαλλεν, daemonia eiiciuntur, exeunt, quae in graecis locis Euangelistarum saepissime etiam occurrunt; nec negligamus illud, Iudaeos adhibuisse in adiuratione daemionorum *radices, herbas*; quae res etiam alio documento ¹⁴⁾ a nobis confirmari potest,

p. 316. dicit *Philo*, per venena intolerabiles *infanias* immitti posse, vt ὄνες, si de medicina desperat, enolet & abeat, deteriore animae parte, quae bruta est, relicta. Iungo locum ex libro HENOCHI. Πνευματα πανηρα, τα ἐξεληλυθota ἐκ τῆς σωματος τῆς σαρκος αὐτων κατοικησις αὐτων ἐπι τῆς γῆς. τα πνευματα των Γιγαντων νεμομενα, αδικεντα, ἀφανιζοντα, ἐμπιπτοντα, συμπαλαιοντα, καὶ ριπτεντα ἐπι τῆς γῆς, δρομες ποιεντα, ασιτεντα, Φασματα ποιεντα, καὶ ἐξανασησοντα τα πνευματα ἐπι τῆς υἱς των ἀνδρωπων, καὶ των γυναικων. Vid. *Thomae BANGII exercitationes philolog. philosoph.* Cracou. 1691. 4. p. 43. & *FABRICII Codic. Pseudepigr. V. T.* Quod praecipue *Gigantum spiritus graeci Iudaei celebrant*, domestica iam est sententia & gentili historiae adaptata.

14) Istum locum ex IUSTINI dialogo cum Tryphone excito: ἤδη μὲν τοιοῖ ἐξ ὑμῶν ἐξωρησθησιν.

est, & ad illustrationem orationis Iesu facit, daemonia etiam a Iudaeis tum temporis isto alio modo, per ministeria & caerimonias, expelli solita fuisse. Nempe hoc pertinet ad discrimen veri & falsi miraculi; Iesus sine subsidiis sensibus daemonia ista tollit; Iudaei autem perturbatos sensus, per sacrum ludibrium fatalis remedii, in ordinem reducunt. Hinc exclamant, Iesu illa miracula *nondum* auribus oculisque usurpata fuisse; *hic* enim sine apparatu magico sanabat 15).

§. VII.

κισαμ, τη τεχνη, ωσπερ και τα εθνη, χρωμενοι εξοριζοσι, και θυριαμασι και καταδεσμοις χρωνται. Et quaestio XXIV. inter eas, quae ad *orthodoxum* esse dicuntur, ο μεν Απολλωνιος, ως ανηρ επισημων των φυσικων δυναμεων — — εν απασι τοις αποτελεσμασιν εδεδηθη της των επιτηδειων υλων παραληψεως.

15) Simon, EPISCOPUS aliter, in institut. theol. lib. IV. cap. 14. sect. 5. pag. 429: „tum temporis a nullis aliis, quam a Christo & eius discipulis aut aliis in nomine Christi; *daemonia* eiciebantur: ut liquet ex admiratione magna turbae, quando eiectio ista fiebat, quasi propter rem inusitatam & non alibi aut alias
C 3 „vifam,

§. VII.

Iam ad *Rabbinorum* oracula veniendum est; quorum ingenium hac in causa multo

„visam, Matth. 12, 23. & alibi.„ Idem in sequentibus opinatur, etiam a Iudaeis in nomine veri dei Israelis, daemonia eiecta fuisse; scio & *Centuriatores* Magdeburgicos ita sensisse, Iudaeos habuisse donum eiiciendi daemonia. Nempe *Episcopus* & *Centuriatores* *diabulos* & daemones non distinguunt, ut est inferiorum temporum christiana opinio. Sed ego aliud hic genus eiiciendi daemones, qui minime sunt diaboli, inuenio; nempe istud *μετα πολλης Φαντασιως*, & quidem ex hominibus eiiciunt, mente captis, qui sensuum usu naturali, ob recens quoddam morbi vitium, carebant, quod *daemonium* vulgo dici solebat, licet nullum daemonium, seu spiritus malignus, subesset. Ideo nemo Iudaeorum hic in stuporem coniciebatur: atque hanc ob causam, inuidia ducti Pharisei, tantum & nouum spectaculum ad principem diabolorum, ei rei, ut plebi persuasum erat, maxime parem, referebant. Sed & illud carmen, in *Apocalypsi* c. 16. v. 13, *δαιμονια* quae ex ore exeunt, *ομοια βιτρωχησις* miror a nemine adhuc in subsidium vocata fuisse. *Ex picturis* enim vetustioribus & *symbolis*, sensim

multo magis, quam graecè scribentium, spectatur. Nempe, vt summatim dicam, hi omnino *ἀνατολίην* illam *διδασχην*, quae ex Assyria, Chaldaea, aliisque sacris opinionibus traducta fuit ad Iudaeos, traditionem de rebus & causis non corporeis, sollemnem, inter sapientes olim cunctos oriente sub sole, *post symbola & picturas*, celebratissimam, subtili commentandi genere in ipsam *metaphysicam* scientiam & religionem inferunt. Dicitur igitur non potest, quam illi olim religionis & dogmatum plebi suadendorum antistites, animos omnium impleuerint miris miraculis, quotidie audiendorum, videndorum, sentiendorumque daemonum. Haec olim istius orbis mysteria, vario, qui animos percelleret, apparatu insignita; quibus alii consilio optimo ita vsi sunt, vt vana olim & doctioribus non ignorata symbola atque commenta, tandem in *ἀξιωματων* fastigium eueherentur, quae locum *ἠθικον* seuerissime

C 4

sim linguae ipsius vsus infectus fuit, vt tales phrasès solerent componi; quibus quidem quaedam res & causa significabatur, sed minime seruanda erat *literalis* illa pictura, quae erat symbolum alius rei, longe aliter contingendae.

& strenue ad cunctos & persuadebant & confirmabant. Alii autem his tamquam πολιτευματι bene componendo, & plebi per illa tempora regundae repertis, maxime studebant. Est autem tam peruersum atque illiberale Iudaeorum de his rebus disputandi genus, tamque insanabile hominum, qui eo imbuti sunt, ingenium: vt hoc omnino tempore Iesum intercedere ingenti, quae ad omnes iam homines quasi sacro omine transitura erat, corruptioni, opus maxime fuerit; cuius doctrinis sanis, veris, salubribus, exemploque & piaculo, deserti ab hominibus cultus deo digni, ortorumque inde tericulamentorum, vniuersa ista de daemonum fatali in homines prouincia opinatio, funditus euerteretur. Non commemorabo longas illas familias eorum christianorum, qui libros omnes antiquioris foederis testes, ideo plane abiecerunt aut vehementi odio profecuti sunt, si credimus accusantibus, quoniam daemonis imperiique eius fatalis inter homines augendi ministerio constarent ¹⁶⁾. Latissime patet hic historiae locus,

16) Ablego ad BEAVSOBRII longe venustissimum Commentarium, histoire critique de Mani-

cus, inde a *Gnosticis*, quos Irenaeus, Tertullianus aliique narrant tribuisse *libros Iudaeorum* deo huius mundi; Iudaeos ignorasse verum deum, falsam eius notionem informasse. Hic maxime incertum manet illud, ecquid praecipue *Tertullianus* sciuerit legeritque ipse, ut accusare non sine ratione iusta potuerit *Marcionem*. Ingens hic caligo historiam premit. Deest adeo historia *librorum*, quos Iudaei tam varios habuerunt, varie etiam explicarunt, sic quidem: ut Iudaica vulgata descriptio religionis, superstitione crassa & vario ineptiarum

C 5

rum

Manichée. Multi certe *Elohim* de angelis & spiritibus malis intelligi posse videbant; at talium notionum auctores & fautores non praecipue deum auctorem prae se ferre posse; itaque omnem istam mundi informationem, quae tam diris sententiis (graecis) constaret, abiecerunt. Atque id verum est, ad christianos bonae frugis ex tanta *daemonologia* nihil quicquam bonae frugis rediisse. Manet potius *δαμονολογία σοφία* & institutio tam malae indolis, ut christianorum mali sacrificuli daemonum & diabolorum iactatis operibus & ministeriis, terrarum orbem non minus turpem in modum irretierint, quam *aegyptii* aegyptae & matris deum astuta seruitia.

rum genere non caruerit. Hic superest locus bene merendi, si quidem audeant viri probi propius accedere, & colligere fragmenta Mythologiae & superstitionis quasi in corpusculum aliquod. Hoc adiumento adhuc carent interpretes librorum noui testamenti. Plerique unum tantum modum & ordinem, decretorum praeceptorumque occupant, qui est christianis ideis quasi magis utilis aut opportunus. Sed & hoc ipsum, de quo hic admoneo, me ipsum admonet, inter christianos similiter rem habere, nec aliter habere posse; diuersa semper indicia & studia superesse. Sed, ut ad rem redeam, equis autem hinc non intelligat, talium de daemonibus opinionum insanam illo tempore vim & infandum, quod suadent, ius & fas! Ipsos illos Iudaeos cogitemus, qui Christi tempore viuebant; angelorum & daemonum inde ab exilio babilonico maxime studiosos, sacrisque caerimoniis, quibus illorum benigna ministeria adfiscerentur, infesta autem vis auerteretur, multum operatos. Hi, quibus opinionibus pleni fuerint & alios vltro, quasi mysteriis grandibus impleuerint, in margine ex luculentis eius

infa-

infantiae, mythologiae certe difficilis, documentis facile colligi potest 17). Id iam obser-

17) *Rabbinorum & Talmudicorum* aliquot sententias ex WETSTENIO & aliis hic adscribam, quibus haud dubie superaddi plures possint, praecipue e *vitis sanctorum*, horrenda terribilissima, si quis huic rei studeat. MAIMONIDIS ea est in Sabb. II, 3. *Spiritum malum* vocant omnes species morborum, qui vocantur *Melancholia*. (Hic iungemus locum AETII III, 8. 9. quem WETSTENIUS ad Matth. 8. excitavit. Γινονται δε οι πολλοι των μελαγχολικων, δειλοι, — — τινες και δαιμονιας απο γοητειων των εχθρων επηχθασιν αυτοις? υπολαμβανουσι, scilicet, ex pristina opinandi & metuendi consuetudine. — — αλλ' ο μεν δεδοικε τας Φιλτατας, ο δε ολας ανθρωπους, — — οι πλειους μεντοι, εν σκοτεινοις τοποις χαιρασι διατριβειν, και εν μνημασι, και εν ερημοις, in sepulchris, in desertis locis. Nempe, morbi eadem est malignitas, sive Iudaeos inuadat sibi alios homines; ergo perturbatio mentis eadem simulacra informat, quae non sunt opus spirituum, sed foetus pristinarum idearum). Nam est species, pergit MAIMON. ex morbis dictis, quae facit, vt aegrotus fugiat, — contra delectetur ipse in tenebris & in solitudine, tempore paroxysmi. Et haec res apprehenditur

obseruabo, hanc gentem allegoricas προσωποποιουσας maxime imitari solitam fuisse, sed
ita

tur multum in viris egregiis. (Haec designatio est ex ARISTOTELE, qui idem de melancholia putauit, esse Heroum). Idem in *Erubim* III, 4. *Spiritum malum*, vocant omne damnum, quod non venit a manu hominis sed alia, quaecunque illi fuerit, caussa. In *Gittin* VII, 1, quem cepit Cardiacus. BARTENORA, animus perturbatur: ob malum spiritum, qui praedominatur in eo, qui bibit vinum nouum. MAIMON. autem, est infirmitas, quae procedit ex recessu cerebri, unde perturbatur mens. Obseruo autem, MAIMONIDEM & paucos Rabbiorum alios, fanius de hoc negotio sentire, quam ceteros omnes; philosophiae enim aristotelicae studio non parum ille profecerat. Cetera multitudo doctorum seueram doctrinam hic produunt; confer. *Salom. IARCHI* ad Pf. 91. דברים & קטב esse nomina שדים, daemonum, quorum alter noceat noctu, alter meridie. Hinc & Arabs, christianus, falso sensu impletus, *Satanas* reddidit, ad quem profecto Psalmus hic non attendit. Similiter scribit MENASSEH ben ISRAEL problem. 22. de Creatione: tertii gradus angelos, esse spiritus sublunares מלאכי חבלה, angelos *danni*, מתיקים שחגים. TARGVMIM, de מתיקים, seu

ita; vt non amplius consilio cuidam informata *προσωπα* crederent; quae, contra ea, iam vera & *ὑφιστάμενα* vulgo docebantur;

seu daemonibus nociuis, nocturnis & matutinis צפרירין, ineptias singulares, de שדיו, vide in BUXTORFII Lexico Talmudico, atque in *Heluici* historiis iudaicis germanice translatis; e. c. daemonis, qui sub stillicidio somnum capere solebat; quidam vas grande vino plenum auri inscius imposuerant; is igitur doloris impatiens vas excussit, vt vinum perplueret, Rabbi daemonem citauit, & argento satisfacere coëgit. Multa sunt Talmudica loca, in quibus narratur de iis, qui discunt in sepulcra, ibique pernoctant, vt descendant super eos *spiritus immundi*, quos scil. mortuorum animas opinabantur, sepulcra adhuc occupantes. Ex LIGTFOOTI horis in Matth. 17, 15. addo, רוח רעה & רוחי, spiritum malum (causam physicam in corpore) morbum, coniungi, & ארבע Schibra, est spiritus malus, quiprehendens ceruices infantum, neruos earum exsiccatur & contrahit. LIGTFOOTI sententiam, qui Iudaicam phrasin satis intelligebat, omittere nequeo, *Iudaeis vsitatissimum erat, morbos quosdam grauiore, eos praesertim, quibus vel distortum est corpus, vel mens turbata & agitata phrenesi, malis spiritibus attribuere.* Distinguanam postea melius daemonem a morbo.

tur; quam in rem & disciplinam eos hebraicorum sacrorum librorum locos maxime adhibebant, quae de daemonibus & vulgaris inter gentes vicinas diis, aliquid commemorare viderentur. Hirsutorum, pilosorum enim, a quibus corporeis rebus nostris multum damni impendat, vetusta terriculamenta, gentibus credita & honorata, hi quasi a vera dei cognitione & religione non seiungenda, tandem & ad se transtulerunt consecrata; ut mirari nemo possit, Iudaeos Christi tempore bonam & veram dei colendi rationem omnino oblivioni dedisse, qui talium opinionum auctoritatem cum ipso dei cultu coniunctum & studiosissime tutatum irent.

§. VIII.

Quod ad *Christianorum* de daemonibus & daemonicis sententiam attinet, breviter ista obseruabimus. Antiquiores, qui ad gentes profanas doctrinam christianam exponere scriptis studuerunt: de daemonibus multa quidem loquuntur, sed ita, ut velut ex domesticis & amatis inter gentes locis disputationem instituant. De daemonibus enim vulgata ad omnes erat opinio,

nio, inde a poetarum repertis & caerimoniarum institutis publicis. Itaque ad daemones refert IUSTINVS Martyr, atrociam in christianos factam, cum antiquioribus criminibus & flagitiis deorum hominumque, quae a multis auctoribus graecis varie narrabantur. Postea inter ipsos christianos vulgo de daemonibus, quasi translata eorum ad Christianos provincia, insanae narrationes serio celebrantur; plerique narrant se de bona, rei experimento inepto decepti; non pauci sedula fraude vsi sunt, ut ista improba experimenta numquam deessent. De daemoniis igitur, quorum in euangeliiis fit mentio, nemo inficiari potest, plerosque omnes commentatores & Theologos magno ore vbique nimis grauiter & rimide loqui; quasi de re sacra & diuinitus ad Christianos confirmata; sed & illud certum est, non omnino defuisse diligentes & prouidos interpretes; qui praecipue istam daemonum ingentem vim a Christianis seiungerent, tempore Christi tantum conatu quodam extremo quasi inusitatoque adhuc vtentium. Alii vero non tam daemones, quam mortuorum animas iis in locis nominant; pauci quidam addubitant, vtrum *re ipsa* sic cum istis homi-

hominibus actum fuerit, an vero opinioni & imaginandi suas res vitio ista loquendi ratio tribui debeat, minime vero spiritibus. Arctis limitibus circumscriptus sum, nec nisi lineas quasi vniuersae huius historicae tractationis designare possum; sed in margine harum rerum quaedam, vt potui, documenta vtilia exhibui 18).

§. IX.

18) Ex Apologia ΠΥΣΤΙΝΙ 2da, a quibusdam iam hac in caussa ille locus notatus est, οἱ ψυχῆς ἀποθανόντων λαμβανόμενοι (hinc nouum nomen aliis, δαιμονιοληπτοί, vt statim sequitur), καὶ ριπτεμένοι, ἕς δαιμονιοληπτες — — καλῶσι πάντες. Habet hoc a gentilibus tractatoribus. HESIODI carmen iam antea adscripsimus, cuius sensum confirmat locus FLVTARCHI de oraculorum defectu, εἰ γὰρ αἱ διακριθεῖσαι τῆ σωματός ἢ μὴ μετασχῆσαι ψυχῆ, δαιμόνες εἶσι, κατὰ τὸν θεῖον Ησίοδον; inde & Iosephus habuit, (§. VI.) & Clemens ALEXANDR. Stromat. 6. summam dicit, δαιμονας μὲν τὰς τετῶν, mortuorum, ψυχῆς καλῶντες, &c. quae loca debeo Iac. ODE pag. 902. 903. commentarii de angelis. Idem CHRYSOSTOMVS scripsit Homil. 2. in Lazarum, vt notatur ad Homil. 28. in Mathaeum, p. 336. edit. MONTFAUC.; licet hic, hanc propositionem, οἱ

αἱ

§. IX.

Iam, postquam de vocabulorum historia vidimus, ad summam rei venio, & aequio-

αἱ ψυχαι των ἀποθανοντων δαιμονες γινονται, ita, vti decebat christianum doctorem, diiudicet, γραιδιων μεθυσοντων ταυτα τασηματα, και παιδων μορμουλικια. Si IUSTINVS isto iam tempore tam imperite exposuit, facile patet, praecipuam sic ratiocinandi partem non ex diuinarum litterarum vera disciplina, sed ex opionibus vulgaribus pendere. Ergo IUSTINVS ebriarum vetularum ingenio tum vsus est, iudice CHRYSOSTOMO. Similes, licet difficiles, nugae, exstant apud plures patres; THEOPHYLACTVS in Luc. 23. προ τε θανατε τε Χριστε μεγα δικοιον ην τω διαβολω κατα των ψυχων; de iure diaboli in animas mortuorum, partim ex christiana idea lapsus, qui mortem attulerit, cuius potestatem diabolus tulerit; partim ex Genes. 6. de filiis dei, angelis pestiferis — iam & malis, dominis gentium; inde ab antiquioribus frequentari solent mira decreta; nec fas fuit Petro Abaelardo his nugis contraire. Comparetur vel libellus περι της τε παντος αιτιας, quem le Moine latine transtulit, & quem Iosephi, alii aliorum nomine laudabant. Optatus, Mileuit: animas, quas ante eius aduentum diabolus

aequioris de daemoniacis, quorum apud scriptores sacros fit mentio, interpretationi

hōtus possidebat, Christum redemisse. Plerique omnes patres abeunt in istam descriptionem, fati impuram, *redemptionis*; vt Christus morte sublata, *vitam* restituerit; pauci de *redemptione morali*, & sublata *ἀλογία*, admonent. Est autem etiam Iudaeorum opinio, quos inter non pauci, vt fuit antea notatum, in sepulchris ideo habitabant, vt spiritus, (mortuorum animas) sibi adsciscerent. Locum MENASS. *ben Isr.* excitauit HEIDEGGERVS tom. I. dissert. selectarum, diss. 6, de apparitionibus spirituum, §. VI, ex libro *Zohar*, cuius vetustas solet inepte iusto plus extolli. — — Dari spiritus quosdam, quorum tanta *potestas in animas* hominum defunctorum fit, vt eas sibi subiectas habeant, & quo ipsis videtur, corpore induant. &c. Tamen *Cornel. a LAPIDE* ad Luc. 8, 29. & CALMETVS ad Matth. 8, lucas & cruces in coemeteriis *adhuc laudant*, iis pellendis vitales; nempe saltim metuendi consuetudinem ad populum imperitum minuunt; qui spiritus malos ipse confingit. Est vero fatendum, vniuersam patrum vtrorumque *daemonologiam* constare ineptissimis opinionibus, inde a *Platoniorum* & Graecorum disciplina magica deriuatis, quas doctrinarum theologiarum in

ni operam nouam studiose dabo; quod
consilium nemo, opinor, reprehender,
qui

in fastigium euehi, iure atque merito non
patimur. Igitur illi boni patres, ne Graecis
eius temporis minus eruditi viderentur, dae-
mones sub aërem ponunt, corpusecula talia
circumdant, quae suffita & nidore nutrian-
tur; longo numero talia commenta noua e
patribus collegit WETSTENIUS in notis ad
Origenis exhort. ad martyrium, tomo I. ope-
rum edit. de la RVE, p. 303. 304; sed pote-
rat non parum istis crepundiis superaddi vel
ex *Clementinis*. Nemo, arbitror, inuidiam
mihi hic conflatum iuerit, quod ista libertate
publice vtor. In tanta atrocità ius fas est,
rem ipsam eloqui, ne vana auctoritatis pa-
trum imago aliis porro obsit. Sum autem
facile inter primos, qui patres, a tempore
illo, recte excusant; illud autem non patiar,
in nostra tempora, in numerum *christianarum*
idearum, eius generis ludibria magno conatu
& grandi omine transferri. Iam ad ipsam
causam redeo. ORIGENES lib. 7. contra
CELSVM, p. 742, non solum narrat, a Chri-
stianis daemones eiici ex animabus humanis,
ex locis, in quibus habitarent, sed addit etiam,
ἐσθ' ὅτε καὶ ἀπο τῶν ζῶων πολλακίς γὰρ
ἐπι τῇ λυμῇ καὶ τῶν τοιούτων ἐνεργᾶσι τινα
δαίμονες. Daemones dicit etiam ex animalibus

qui cognouerit, quanto momento illae
historiae ad expectandas hodie similes
trago-

per Christianos, *eici*. Libro autem VIII. p. 765. haud paullo longius abit, ἀλλ' εἰ χρεῖ ἀποτολησάντα λεγειν τινα, Φησομεν, ὅτι λιμοι, καὶ ἀπορία σαφυλης καὶ ἀκροδρυων, καὶ αὐχοι, ἀλλὰ καὶ ἡ τε ἀερος διαφθορα, ἐπιλυμῆ των καρπων, ἐσθ' ὅτε καὶ των ζων θανατῶ καὶ τῶ κατα ἀνδρωτων λοιμῶ. παντα ταυτα δαιμονες αὐτεργεσι δημιοι. Bone deus, ποιον ἔπος! Hinc igitur succreuerunt ista deliria sacra, daemones grandinem, tonitrua nocentia vltro efficere, daemonumque ope sagas, veneficas idem posse; quae superstitio omnem vim & umbram adeo, christiana cognitionis funditus euertit, eiusque in locum incredibilem calamitatem mortalibus attulit, longe certe maiorem, quam olim aut *Chaldaei*, aut *Isaci* aut alii impostores attulerunt, quia diuina auctoritas his laruis iam adiungebatur. Hinc facile constat, *ORIGENEM* nimis multa de daemonibus aut credidisse, aut certe hic, aduersus *Celsum*, finxisse; licet alibi rectissime obseruet, ea, quae *Iudaei* de daemoniis, *Belzebul* &c. tradunt, esse ἢ ἐκ παραδοσεως, ἢ ἐξ ἀποκρυφῶν. Nempe haec omnia tamquam mysteria salubria non ipse recepit, nisi cum sic posceret causâ, quam agebat. Alibi ipse non exigua difficul-

tragoedias daemonum, aut diabolorum adeo,
 ut christiani rem auxerunt, adhuc pen-
 dere

difficultate se premi intelligit. Exscribam lo-
 cum in Matth. XVII, quem iam Ioh. a MARCK
 & WETSTENIUS excitarunt. Ἴατροι μὲν ἐν
 Φυσιολογείτωσαν, ἅτε μὴδε ἀκαθάρτον πνευ-
 μα εἶναι νομίζοντες κατὰ τὸν τόπον — —
 τὰ ὕγρα λεγέτωσαν κινεῖσθαι τὰ ἐν τῇ κε-
 φαλῇ, κατὰ τινὰ συμπάθειαν τὴν πρὸς τὸ
 σεληνιακὸν Φῶς. Addit autem, Ἡμεῖς δὲ οἱ
 καὶ τῷ εὐαγγελίῳ πιστεύοντες, (ὅτι τὸ νοση-
 μα γέτο ἀπο πνεύματος ἀκαθάρτου ἐν τοῖς
 πασχέσθιν αὐτοῦ θεωρεῖται ἐνεργούμενον),
 ὁρῶντες δὲ, ὅτι καὶ οἱ εἰδισμένοι παραπλη-
 σίως τοῖς ἐπακοῖσι τῶν Αἰγυπτίων ἐπαγγελ-
 λῶσθαι τὴν κατὰ τὰς τοιαύτας θεραπείαν, δο-
 κῆσι ποτε ἐπιτυγχάνειν ἐν αὐτοῖς, (iam se-
 quitur ipsius sententia), Φησομεν ὅτι (μηπό-
 τε ὑπερ τὰ διαβάλλειν τὰ κτισμάτα τὰ θεῶ)
 τὸ ἀκαθάρτον γέτο πνεῦμα ἐπιτήρει τινὰς
 σχηματισμοὺς τῆς σελήνης, καὶ ἕτως ἐνεργεῖ
 &c. Ad ferendam hanc sententiam duabus
 vitur rationibus. 1) Ex euangelio apparere
 per daemonem hoc παθος productum esse.
 2) Non deesse suo tempore incantatores, qui
 δοκῆσι feliciter iis mederi. Sed a) falsum est,
 ex illo δοκῆσι colligi aliquid in hac causâ pos-
 se; fatetur hoc verbo ORIGENES se & alios
 ignorare, quod vere spiritus malus subit &

dere semper creditae fuerint. Nec de-
precabor aliorum accuratum examen, si
qui-

expellatur. Si autem ipse concedit, etiam a
non Christianis eici tales spiritus, sequitur.
vt minus intersit rei Christianae, vtrum dae-
mones ipsos expulerit Iesus, an vero *παθος*
Φυσικον, quam, vt sciatur, sine incantatione,
fasciis, & apparatu magico, per ipsam solam
vim dei Iesum hoc fecisse, quod fecit. b) Si
certo sciri non potuit, daemones ipsos esse,
qui per *επαοιδες* expellantur, debuerat de-
signare, quibus ex rationibus de daemoniis
illis christiani aliter statuunt, quam Medici
solent. Illud *Σωφροται* pertinet ad narratio-
nem Euangelistarum: hanc omnes vident &
legunt: vtrum vero haec narratio non sit isti
tantum tempori conueniens & necessaria, sed
ipsi daemones vere & proprie sint tempore
omni intelligendi, hoc non *Σωφροται*. Igi-
tur nec illud *πιστευειν* antea locum habet,
quam sciatur, vtrum ex istis duobus hic sit
sub ista narratione comprehensum, &, si
historica & vulgata notio ibi fuit designata,
vtrum mutari & variare hominum de his ac-
cidentibus *παθεσι* opinio, sine piaculo &
scelere, numquam possit? Neque enim ex
sacris litteris constat, opiniones de daemoni-
bus, *quae sunt Graecis cunctis communes* cum
his Iudaeorum plerorumque, eo ipso esse
verio-

quidem rei huius ipsa ratio & veritas sub-
inde melius, quam a me id factum est, erui
aut

veriores, & pertinere ad ea, quae fide, (ob
testimonium certum & clarum de credenda
re vel eius determinatione *ceterum ignota*) sunt
amplectenda. Cum enim de daemonibus
fuerint tam vulgares opiniones, sine docu-
mento & approbatione dei in scriptura V. T.
narratae: facile patet, hoc argumentum dae-
moniacum, non ipsum esse haustum ex scri-
ptura, nec hauriri aliter posse, quam histo-
riae iure, sed esse collectum ex hominum in-
telligendi & arbitrandi consuetudine. Igitur
non potest prius a nobis credi, & *fidei*, ex
scriptura haustae, pars esse, quam certi sumus,
istas hominum tam late patentes opiniones,
a deo ipso in scriptura pro veris & indubiis
porro declarari; quod profecto non ideo sta-
tim fit, quod in scriptura narrantur homi-
num tam imperitorum aut improborum de
daemonibus sententiae. Cum enim hominum
vel vulgatissimae opiniones non soleant eo esse
meliores & veriores: certum est, eas non
ideo consecrari, quia in scriptura narrantur
ea, quae his opinionibus nitebantur. Itaque,
post talem harum rerum interpretem, HIERO-
NYMVS, AVGVSTINVS, (instabiles & varii
ambo) & latini longo numero his daemono-
logiis temere ducti fuerant: vsque ad melio-

aut confirmari possit. Igitur quaedam
quasi munimenta exstruere oportet, vtr
appa-

ra illa tempora quorundam *Scholasticorum*,
qui non solum memoriam atque ingenium,
sed & rationis ministerium ipsi adhibuerunt.
Mirabitur nemo, raros esse ex istis antiquis
seculis interpretes, qui de eo cogitauerint,
vtrum ista omnia, quae vulgo credebantur,
& quae a graecis adscita erant, Iesu Christi
& Apostolorum auctoritate, per has narra-
tiones iam muniantur. Ista vero ad meliorem
interpretationem referri possunt. ATHANA-
SIVS de incarnatione verbi: Διαβολος ἐπέ-
σων ἀπο τῆ ἕρανε, περι τον ἀερα, τον ὠδε
κατω, πλαναται, κκει τῶν συν αὐτω δα-
μονων ἐξεστιαζων, Φαντασιαις μεν δι αὐτων
ἐνεργει τοις ἀπατωμενοις. Sunt & ista opi-
nionibus fanaticis Manichaeorum, & Pauli-
cianorum, vt dicuntur, satis similia; nihil
tamen dicit de praesentia hypostatica in cor-
pore humano; sed *diabolum*, (quem adhuc
seiuugit) per daemones *producere phantasias*
in hominibus. Hunc locum *Iac. ODE* iam
attulit, sed longe alio consilio, p. 690. AV-
GVSTINVS de *Genesi* ad Litter. XII, 17. forte
reuera phreneticus erat, sed propter ista dae-
monium pati *putabatur*. Nempe sine piaculo
& scelere hoc AVGVSTINVS scribere potuit,
quum in isto opere non populum respiciat,
sed

appareat, quibus rationibus ad eligendam sententiam vsi simus.

I. Ex

fed intelligentibus operam dare velit. Rem eandem eloquitur alicubi THEODORETUS, in Pl. 91, 6. δαίμονιον μεσημβρινόν, κατά την παρά τοις πολλοίς τεθείκε δόξαν. Scimus οί πολλοί sunt imperita multitudo; loquendi consuetudinem secutus est graecus interpres, non daemonium incurfitans ipse confirmavit. AGOBARDVS epistola ad Barthol. Ita vt caderent quidam more epilepticorum, vel eorum, quos vulgus daemónicas ruiat vel nominat. CAESARIUS quaestione CXII, Σεληνιαζόμενες Φησι κατά την προχείρον των πολλών ύπονοιαν, μη χωρευτων άκασαι το ύψηλοτερον. Vulgata in opinione imperitiorum hanc phrasin dicit fundari. Obseruat EUSTATHIUS in Iliad. α, Dianam haberi αίτιαν μανιών, ώς οίον ειπειν, τοις σεληνιαζόμενοις. Ista WETSTENIUS collegit; quibus haec illa addo. DAMASCEN. in sacris parallel. tomo 2. edit. le Orien. p. 470, ex homilia falso Chrysostomo tributa, μεγας ο δαίμων, ή άμμερτια. CYRILL. hierosol. catech. 16, 7, καλεεται δε πνευμα και ή άμμερτια. CHRYSOSTOMVS homilia 65. in Ioan. τον άπο της όψεως τε χερσικ — — έπιπηδωντα τη ψυχη δαιμονα. Vtuntur nomine, sed corrigunt ideam! AVGVSTIN. in Pl. XC.

I. Ex narrationibus constant euange-
lia; antequam de rebus Iesu Christi scriptis
monu-

(91. Hebraice) Sermone I, recte hic intelli-
gimus per daemonium meridianum, vehe-
mentem persecutionem. Magdalenae septem
daemonia, *plurima vitia* interpretatur GREGORIVS M. & THEOPHYLACTVS, exci-
tante *Bened. PERERIO* disp. X. in cap. XI.
Ioan. p. 21, licet ipse 7 daemones, spiritus
praeferat. *Magister sententiarum* lib. II. di-
stinct. 8, „vtrum daemonia (de quibus in
„Euangelio) *secundum substantiam fuerint in-*
„*gressa*, an propter mali effectum *dicantur in-*
„*gressa*, non adeo perspicuum est. GEN-
„NADIVS: daemones per energiam, (ope-
„rationem) *non credimus substantialiter*, illabi
„animae, sed applicatione &, oppressione
„vniri. BEDA quoque super Act. 5. de
„Anania, e quo forte habet Magister: no-
„tandum quod mentem hominis *iuxta sub-*
„*stantiam implere nihil possit*, nisi creatrix tri-
„nitas — *daemones non substantialiter* intrant
„corda hominum, sed propter malitiae effe-
„ctum; *de quibus pelli dicuntur*, cum nocere
„non sinuntur. „ Miror hunc locum non-
dum a quoquam animaduersum fuisse; miror
LOMBARDVM hic tam bene scripsisse; miror
ALBERTVM M. inter primos esse, qui hic
palam a Magistro in peiorem partem disce-
dunt;

monumentis prodi coeptum est, Apostoli earum rerum ipsi, sicut alii testes, ferriam

dunt; scribit enim in istam distinctionis partem: mihi non est dubium, quin homines multi daemonium habuerint & habeant *in corpore suo interius* &c. Nempe *monachalis* daemonologia aut eius studiosa defensio obsederat ALBERTI ingenium. ALEXANDER ab HALES, Summae parte II. qu. 117. art. 4. §. 4. Missio in cor Iudae non fuit per essentiam aut substantiam, sed per operationem; unde glossa super Habac. 2, dominus in templo suo sancto: potest *assidere* simulacris spiritus immundus, sed *intrinsicus esse non potest*. Addo ex BONAVENTURA in sentent. lib. 2. distinct. 8. quaest. 2. Ergo, si non potest in simulacris, multo minus in corporibus humanis. Idem concedit quidem de corporibus humanis, (monachica disciplina imbutus) sed negat de animabus in quaest. 2. „Concedendae sunt igitur rationes, ostendentes, quod animabus humanis illabi non potest malignus spiritus. Quod Glossa dicit (ad Luc. 4.) intrauit diabolus &c. dicendum effectum; seu conformitatis malitiam. Ceterum BONAVENTURA quaest. 3. an daemones possint sensus illudere, ad *experientiam multiplicem* cum se recipit, faecile prodit, actis & fabulis sanctorum, quas monachi insani & inepti

riem iam enarrare solebant, eo consilio, ut Iudaeos & alias gentes, de meliori religione edocerent. Scimus enim τα σημεία & facta Iesu eo consilio narrata & scriptis tradita fuisse, ut inde constaret, ipsum esse locupletissimum verae religionis, ab iiciendaque superstitionis & molestae fedulitatis, doctorem; per quae facta salubribus dictis fidem & auctoritatem conciliauerit. Iam Iudaei & Graeci daemonum omnia plena opinabantur, homines etiam ab iis inuadi & in furorem &c. coniici. Ex hac opinione illud loquendi genus antiquitus natum fuerat, hic *habet daemonem* 19), est

inepti conscribillauerunt, se plus tribuere, quam rationi. Nec THOMAS aquinas, audet ab istis AVGVSTINI, si ad vulgus loqueretur, decretis de daemonum variis artibus recedere, femen virile eos auferre &c. Ex his apparet, fuisse etiam olim inter christianos doctores, qui ineptum indignumque putarint, si quis daemonem substantialiter in daemonico adfuisse statuat: licet multi & plerique alii hoc tamquam insignem rem & cum christianismi ipsa indole coniunctam, mordicus tenuerint.

19) Diligenter hic ad rem, quae geritur, attendendum est. Homo aliquis est a statu valetudinis

est *δαμονιζομενος*, i. e. (hoc recens forte
& ab aliis nondum satis obseruatum, ad-
do),

tudinis solito deiectus; intelligendi vsitatum
modum amisit; turbata ad ipsum est series
repraesentationum, & sensationum; connexa-
rum cum illo rerum alia iam ad ipsum adest,
si conscientiam sui ipsius pateris, conditio.
Insanit; furit; alia omnia sentire sibi videtur,
quam sentit; igitur hunc malam nexum amo-
liri vult; irruit in homines alios, tamquam
in auctores pestiferos. Iam illud euenit, vt
aut ipse daemonem, malum spiritum, imo
plures simul, sese agitare opinetur; quoniam
ineft ipsi ingentium malorum metus, ex im-
pulsu morbi in corpore, (atque hic saepe dici-
tur *δαμονιζομενος*, *δαμονων*, *δαμονων*, dae-
monis instar se gerens, daemonem se repu-
tans, vt alius vitreum, testaceum, sese cre-
dit, qui *κρυσαλλιζομενος* dicendus esset;
sicut *ελληνιζομενος*, qui gloriatur se *ελληνα*
praestare, *πλατωνιζομενος*, &c.) *aut*, vt alii
homines, ingenti malo ingentem causam re-
perturi ita statuunt, hunc hominem a daemo-
ne illapso ad tanta mala & damna, quae sibi
aliisque infert, impelli; hi iam homines di-
cent daemonicum, *δαμονιζομενον*, daemo-
nem imitantem, siue, quia vere ita ipsi sen-
tiunt; siue dedito consilio, vt homines satis
admoneant, vt sibi ab eius vicinia & con-
suetudine studiosè caveant.

do), talia damna hic corpore & animo aeger sibi & hominibus aliis inferre gestit, *qualia solent ubique credi inferre nociui daemones*. Aduersus hos homines Iudaei exorcistas ipsi adhibebant, cum cascis caerimoniis & fatalibus herbis. Talia ministeria credebant hi homines inde a pueris; ergo etiam iis cedunt, & putant se sanatos esse. Iam adducuntur ad Iesum tales homines; praeceunt nomenclatores, qui ex sua aliorumque sententia illos *daemoniacos* praedicant. Facile patebit, nondum adesse auctoritatem, quae iubeat nos credere, daemonem, substantiam ipsam quamdam, in his hominibus sedisse. Est phra-
sis historica, quae opinionem per manus traditam prodit; vera illa an falsa sit, nondum constat.

II. Si fuit vulgata ita loquendi consuetudo: sequitur, ut Euangelistae, qui hominum aliorum eius temporis, praecipueque Iudaeorum ad meliorem religionem inclinandorum causa scribunt, hanc loquendi consuetudinem seruauerint, ut ab hominibus miraculorum magnitudo eo magis cognosceretur, si etiam ad atrocissimas, quas opinabantur, res pertingebat, & quidem,

deserim.
 Evangelist

dem, sine herbarum & aliarum rerum ministerio. Neque enim apud Iudaeos idem est, *κακώς έχει, αιδεσθαι*, & , habet daemonium: Omnis *δαιμονιζόμενος, αιδεσθαι*, sed non contra. Nemo autem eorum, qui sunt ratione temporis remoti, ex hoc narrandi genere, iure & merito, confectum esse statuere potest, ipsos etiam Evangelistas, qui sic scribunt, ita de omnibus exemplis *δαιμονιζόμενων* sensisse, uti vulgo homines alii solebant. Nisi enim iam antea aliquis ipse decreuerit, ingenti id momento pendere, utrum Iesus furorem, insaniamque & mortem naturalem per miraculum amouerit, an vero, praeterea causam sub sensus non cadentem, spiritum aliquem, tanti furoris auctorem, ex hominis furiosi corpore, in quo *υποσαρκως* infederit, eiecerit, de qua atrocitate in scriptura sacra, praeter Evangelia, de quorum hic argumento quaestio demum est habenda, nihil exstat, quod clari documenti nomen habere queat: nemo profecto occupare potest, ideo semper hominem a daemone insideri, *quoniam Iudaei ita loqui & opinari solent*. Nondum igitur ad nos constat, Evangelistas fuisse ipsos in hac vulgata sententia.

III. Nec illud abnuerim, si quis pertendat, Euangelistas utique ipsos sensisse (licet nondum inueniam eius rei documentum); haec tamen illorum opinio, nondum efficit, ut etiam nos auctoritate hac quasi moti, statuamus, hos homines, de quibus ita senserint, a daemone semper inhabitatos aut actos fuisse. Nisi enim resciamus, cur recte & vere haec sententia ab ipsis suscepta fuerit, non habemus eam auctoritatem, qua ad *credendum* & ad fidem opus est. Cum discipuli Iesu Iudaeorum opiniones alias, falsas, non solum ipsi addidicerint, sed etiam diu tenuerint, a quibus eos Iesus per vim & imperium non auocauit, quia hoc iam minus erat frugiferum, e. c. de Messiae persona vniuersa & conditione ²⁰⁾: facile apparet, eos etiam

20) Hic autem error & vulgata opinio, de Messiae omni persona & munere, pertinebat profecto multo magis ad summam emendandae religionis causam, quam opiniones hominum de daemone in res corporeas, quod deus patitur, imperio. Compararet aliquis Ioh. 12, 16, discipulos, etsi audiebant Iesu Christo acclamari, Hosanna, tamen *tunc deum* intellexisse, istud oraculum, *laetare Zion*

etiam in hac opinione aliquod tempus man-
fisse, si Iesus sapienter sciebat, nondum
oppor-

Zion &c. ad hunc Iesum omnino pertinere,
licet splendore externo regio destitutum. Et
v. 34, populus dicit, audiimus *ex lege*, Messiam
manere semper; alibi, quasi iusta lex comme-
moratur, ex Galilaea propheta non venit:
tamen ista omnia Iesus non aperte refutat, sed
sensim, & per facta. Iam, cum Iesus istas
vanorum hominum ineptias, quibus Messiam
vltro exornabant, sapienter passus sit, & ma-
gis re ipsa & factis sensim refutarit, quam
oratione multa correxerit: mirari non possu-
mus, si eandem docendi rationem praetule-
rit, in refellendis de daemonicis hominum
opinionibus. Potuerunt igitur & ipsi Iesu
discipuli de daemoniis adhuc errare; do-
nec oriretur ex rationibus intellectis libera-
lis cognitio. Atque ratione non destituimur,
si contendere audeamus, hunc docendi mo-
dum Iesum sapientissime tenuisse; aliter enim
ipsa religionis interna indoles emendari non
poterat. Si hominum aliorum sententia, opi-
nio, institutaque extra diuinorum librorum
fines nata, hanc auctoritatem retinerent, vt,
sine proditarum ad alios rerum inuestigatione
singulari, a cunctis statim sacrarum legum
& religionis loco haberentur: numquam ex-
sistere religio melior & libera potuit. Itaque
E Iesus

opportunitatem emendandae opinionis, nihil ad id damni tum inferentis, adesse. Itaque si vel maxime narrantes ita ipsi senserunt: tamen non sequitur, ut eadem hodie sentiendi nobis imposita diuinitus sit necessitas: nisi constet, eos a Iesu ipso aut per Θεοπνευσίαν ea in sententia confirmatos fuisse. Duplici enim modo illa auctoritas existere potuit; ut aut Iesus ipse hoc ediceret, semper infedisse daemones, quoties daemoniaci illi, quos alii sic nominabant, ab ipso sanati fuerunt; aut ex Θεοπνευσία id scirent. Huius autem rei luculentum documentum non inuenimus, quemadmodum etiam eo id redit, ut Iesus ipse statuerit, necesse & e re doctrinae salutaris esse, ut daemonum euntium in corpora nostra, imperium truculentum ab omni-

Iesus ipse & ἐρευνᾶν τὰς γραφὰς iubet, & suas cunctas doctrinas ad deum ipsum refert auctorem: ut iam fuerit necesse, hanc doctrinam comparare cum scitis & sententiis vulgaribus, ex qua comparatione, adiutore & autore τῶν ἰσχυρῶν & πνευματικῶν ipso deo, existebat iudicium de praestantia & veritate religionis Christianae; sic sensim collapsa est opinio de daemoniacis & daemonum quotidianis aduersus homines studiis.

omnibus hominibus sicut a sacrificulis & agyrtis, credatur & confirmetur; de quo tamen & hebraica volumina sacra omnia tacuerunt, & Apostolorum epistolae nihil praecipiunt. Superest igitur, ut diligenter obseruemus, utrum Iesus sapienter institutionem de eo, quod erat ex superstitione hominum creditum, dispensarit: de quo dubitaturum arbitror aequiorum neminem. Si Paulus Iudaeis fuit Iudaeus, facile poterimus intelligere, nec Iesum a sapientissimo docendi κατ' οἰκονομίαν exemplo, quod librorum V. T. esse videmus, omnino recessisse, nec falsas opiniones cunctas simul, praecipue de daemonum imperio physico, statim & palam reprehendisse. Scimus adeo de discipulis eum suis hanc sententiam prodidisse: multa sunt, quae vobis exponenda essent, sed eis capiendis adhuc estis impares; multo ergo minus, cetera Iudaeorum plebs cuncta statim rectiora pati & capere poterat, in quibus opinando adhuc aberrabat.

IV. Igitur iam ad Θεοπνευσίαν, narrandique ipsum modum, quo Euangelia constant, diligenter nobis respiciendum est: ut ne negligamus recte de daemonia-

cis sentiendi vlla adiuumenta. Etſi etiam
 θεοπνευσία eo non pertinuit, vt omnes de
 rebus vulgo obuientibus repraeſentatio-
 nes & ἐννοιας in auctoribus ſacris ita cor-
 rigeret, vt cum ipſis his rebus, de qui-
 bus ſunt omnino & ſemper conuenirent,
 quae res fieri plane non potuit ²¹⁾,
 adeo

- 21) Hi enim ſcriptores ſacri manent homines,
 tempore & loco & ratione ipſa nexus illius,
 in quo quiſque conſtitutus eſt, ab homini-
 bus cunctis ſemper diuerſi; iſta diuerſitas &
 varietas, quae etiam intelligendi varietatem
 ſecum fert, & ſapienti dei conſilio adefſt, &
 libertatem atque το ἴδιον inuoluit. Itaque
 θεοπνευσία huc non facit, vt ſcriptor de re-
 bus iis, quae ſenſibus & intelligendi ſuae fa-
 cultati ſubſunt, ſemper ita, vti poſteriores,
 & το διότι, intelligat atque ſciat: ſed perti-
 net tantum ad ſcribentis eam auctoritatem, qua
 de religionis ipſius rationibus & capitibus
 praecipuis ſcribentem praeditum eſſe oportet.
 Illud igitur inde naſcitur, vt ſapienter &
 prout conuenit conſilio dei, ſcripſiſſe creden-
 dus ſit; ſcripſerunt vero hominibus eius tem-
 poris & eius loci. Ipſum autem dei, Euan-
 gelistas ἐμπνευσαντος conſilium, non pertinet
 eo, vt hominum iam omnium de daemoniacis aut
 lunaticis ſit vna ſententia; licet de daemoniacis
 ita

adeo nec a deo praestita fuit: nam oportere simul, factum esse; ut omnes homines in eodem nexu a deo constituti essent, ut de istis rebus similiter, quam aliter sentiendi semper illis adesset maior ratio, quod e medio tolleret & libertatem hominum & varietatem, sapientiae diuinae praecipua documenta: tamen illud effecit, ut sapientissima ratione de rebus, factis, dictisque Iesu narratum fuerit, ita, ut pro diversa temporum humanarumque rerum conditione saluberrima existat de religione christiana disciplina; quae adeo etiam de *daemoniacis* statuere potest alio tempore aliter, quam statuerunt olim & Iudaei & verustiores rudioresque Christiani. Ad hanc diuinam & sapientissimam cognitionis nostrae dispensationem optandum esset, ut ipsi Christiani diligentius attendissent. Si enim nos dei sapienti rerum humanarum gubernatione sic utimur, ut colligamus nostro tempore meliores de rerum causis sententias, deo etiam digniores: profecto

E 3

illae

ita narratum sit, ut legentium, varia conditio id & patiebatur & requirebat. Istorum vero opinionibus deus nostra ingenia non simul subiecit.

illae plebis opiniones tam humiles nobis
hodie legem non scribunt.

Igitur ita narrant sacri historici, ut
permutent varia vocabula & varias de-
scriptiones, Marci 1, 23. *homo erat in*
spiritu immundo ²²⁾; *hebraismum* hic
nemo

- 22) Eadem phrasi *Marcus* utitur, c. 5, 2. homo in
spiritu immundo, pro quo *Lucas* c. 8, 27. scri-
bit, *habens δαιμονια*, sicut *Marcus* ipse v. 15,
ἐσχηκως, qui habuerat, *τον λεγεωνα*, Le-
gionem dictum daemonium. *Esse in*, quod
particula *in* saepe prodit, significat, *το δεινον*,
multum & magnum *τεμεριον* appositi prae-
dicati, *γινεσθαι* vel *ειναι εν παραβασει* &c.
Est autem nondum satis explicatus hebrais-
mus, cui nomen *רוח*, *πνευμα* inseruit. Non
licet mihi hic esse verboso; igitur brevissimis
tantum explicare audeo. *Πνευμα* est, gene-
ratim agitatio; principium & fons vitae, in
homine a signo eius, (status, halitus, spiri-
tus), designatus; inde *curtus flatu*, impotentis
irae, quia spiritus per vehementiam crebrius
ductus, indicat mutationem, determinationem
nouam illius agitationis. Hinc fontem etiam
actionum; suscipiendorum a viuente consilio-
rum & dirigendarum ad ea actionum; signifi-
cat statum & usum conscientiae sui & aliarum
rerum

nemo non agnoscit; pro quo *Lucas* 4, 33, habens spiritum daemonii immundi, quae est

rerum ad nos relatarum. Dicitur igitur πνευμα ζωης, ζηλωσεως, πορνειας, πλαινης, γνωσεως, σοφιας, Φοβη. Haec omnia sunt ex genere *accidentium*. Hinc, ut multorum loco, vnum excitem auctorem, de LAVNAY in remarques sur le texte de la bible pag. 325, scribit: *esprit*, pour passion, affection, Num. 5, 14. Iud. 9, 23, disposition de volonte. Ies. 37, 7. Hof. 4, 12. 5, 4. Luc. 9, 55. Describunt igitur Hebraei hoc nomine saepe bonas malasque mentis condiciones, quatenus sese exferunt in actionibus hominis. Tale πνευμα & הוה deus mittere dicitur, siue vltro hominem noua corporis mentisque praestantia augeat, siue contractam male faciendo malignitatem permittat. Πνευμα ἀκαθαρτον, inuenio, (haud scio an primus obseruem) Zachar. 13, 2. ψευδοπροφητας, και πνευμα το ακαθαρτον εξαρω απο της γης. Hinc audeo nouam lucem sperare ad ea loca, quae de daemoniacis agunt. *Spiritus impurus* significat a) impulsum, motionem mentis a causa non domestica, sed extrinsecus, ut nobis videtur, prouenientem; inde etiam, mutationem conscientiae rerum coniunctarum & nostri status liberi per eam adhuc ad nos determinati; hinc homo εν πνευματι, facit &

est hebraica descriptio insanientis & damna
aliis lubenter illaturi, sicut de *Saule*
Rege

loquitur ea, quae a consuetudine aut sua
pristina, aut ab omni humana solita abhor-
rent. Hinc etiam *πνευμα* vocatur, initium
nouae rationis agendi in hominibus, per vim
aliam, quam quae est hominis ipsius, factum;
per quam solita peccandi & finistre de rebus
ad nos relatis iudicandi consuetudo, inter-
rupta est. Pro vario gradu & impulsu illa
dei vis salubris, vehemens, hominem, pro-
phetas in ecstasi rapit, &c. Contra ea,
huiusmodi externa, noua vis pestifera, ho-
minem, a pristinae conscientiae statu deie-
ctum, impellit ad mala sibi aliisque atrociter
inferenda. Turbata enim serie solitorum sen-
tendi finium, succedit inusitata agendi vehe-
mentia, quae par est & aequalis confusio-
ni omnium sensationum; quoque maior sufficitur
extrinsecus, auersandorum nexus & multitu-
do, eo maior existit auertendorum illo-
rum impetus. Cumque hi homines per exter-
nam vim impulsu nil nisi terrores & metus
sentiant ingentes, quorum auctores daemo-
nes esse posse, si deus id velit, statuebant:
ex duratione quadam harum turbationum ex-
sistit quaedam nouae species conscientiae, vt
daemonem sibi intime, quacunque id ratio-
ne sit, immistum nonnumquam sciant; aut
plu-

Rege dicitur. Quemadmodum enim interpretanda est ea phrasis, homo est in spiritu

plures daemones, si succedentem aut simultaneam diuersitatem malignorum impulsuum distinguunt. Hinc iam patet ratio narrandi illa, qua dicitur Iesus allocutus esse daemonium, & illi imperasse, vt exeat; alibi vero, cum homine, non cum daemonio, locutus esse. Nemo hinc elicere potest, diabolum in ipso homine exstitisse, licet homo eius rei sibi conscius esse videretur. Iesus autem non poterat aliter loqui, quam vt hic hominis turbatus conscientiae sui status, quem & alii sic fingebant, permittebat; cuius extrinsecus interruptam mutationum naturalium seriem hac ratione restituebat, si iam intelligeret, impedimentum & auctorem malignum a se remoueri. Arbitror hic me hanc causam & denominationem daemoniaci non nihil illustrasse. Hic, quem in impuro spiritu esse Iudaei dicunt, recedit a victu, a societate hominum, quia interruptur solita, quae eum adhuc regebat, rerum cum eo coniunctarum notitia & scientia. b) Impurus autem significat, harmoniam harum mutationum in evertendis & proculcandis legibus & iuribus diuinitus ad homines sancitis; βλασφημίας multas, & continuum studium, barbaro & inaudito more grassandi. Hinc intelligi forte
E 5 melius

spiritu, sic & altera, *daemonium est in eo*; habet daemonium; ista non infert, hominem *ὑποσασιν* suam tantisper miscuisse cum illa daemonis; sic & haec non dicit, aliam *ὑποσασιν* in homine fuisse, sed *κατα τι, σχετικως*, ratione causae & ministerii maligni sic dici solere, per quod homo a statu sanae in se aliosque mentis deiectus fuerit. Ideo in *synagoga* fuit, ut super eo preces & exorcismi fierent. *Marcus v. 32.* iungit, *τας κακως έχοντας και τας δαιμονιζομενους, geteufelte*, ut in *Herborn.* bibliis redditur, mailem, morem diabolicum daemonio-

melius poterit, cur Iudaei coniungant criminationes istas, in Iesum, *βλασφημεις*, & daemonium habes. Homines igitur omnes ita furentes, ut contra ius & fas diuinum & humanum aduersus se & alios semper agant, dicuntur non solum esse in spiritu, in emotae mentis statu, sed etiam in *impuro* spiritu. Cum vero & *Iudaei* alii & *Sadducae* hac eadem phrasi in diuersis utantur voluntatibus: superest, ut semper adhuc in id inquiratur, vtrum deus naturali tantum ordine ad hanc mentis mutationem usus sit, an vero etiam, quod ille ad consilium dei non sufficeret, externam spiritus cuiusdam operationem adesse iusserit; hoc *Sadducae* negabant, licet dicerent *spiritus bonus, malus*.

moniorum adsciscere solitos. *Matthaeus* 4, 16, tantum hoc postremum verbum posuit: itaque *Marcus* per praemissam descriptionem diuersos gradus innuit, sicut & *Lucas* inuoluit, qui scribit c. 4, 40. ἀδελφύνας νοσοῖς ΠΟΙΚΙΛΑΙΣ; qua phrasi *Marcus* v. 34, vitur tamquam minori, κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νοσοῖς, addita maiori, καὶ δαιμονία πολλὰ ἐξεβαλε, καὶ ἐκ ἠφίει λαλεῖν τὰ δαιμονία, ὅτι ᾔδεισαν αὐτὸν, scilicet, τὸν Χριστὸν εἶναι, vt *Lucas* addit v. 41. Postremam hanc orationem illustratum ibo in margine 23) Hic adhuc illud obser-

- 23) Scimus saepe Iesum vetuisse, vt ne ante tempus publici quasi nomenclatores quidam existerent, qui, id grandi ore concelebrarent, ipsum esse filium Dauid, seu Messiam: cuius rei ratio non est obscura. 1) Pertinebat enim ad vniuscuiusque propriam erga Iesum libere se gerendi rationem, vt ipse per gradus cunctos ferendi proprii iudicii ire posset. Videmus igitur Iesum Iohannis discipulis non respondere κατηγορικῶς, qui quaerebant, vtrum sit ille venturus, an vero expectandus ipsis sit alius; adducit eos ad vsum motae per miracula & doctrinam liberae rationis, vt simul inciperent mutare & corrigere praeconceptas de Messiae splendida gloria opiniones.
- Simi-

obseruo, *Marci* 1, 42. occurrere phrasin,
 ἡ λεπτα ἀπῆλθεν, abiit lepra, qua & *Lu-*
cas

Similiter etiam Pilato respondet „non κατη-
 γορησως, quae res imperum hominibus addi-
 disset, & minuisset Iudaeorum ἀναπολογη-
 σιαν. 2) Si absque illo sapienti modo fue-
 rat, imperita multitudo res novas contra Ro-
 manos aperte molita fuisset, impedimento
 pro occasione erroris domestici vsura. Sed
 hic iam ad id respiciendum, quod *Marci* 1, 34.
 cap. 3, 11. 12. *Luc.* 4, 41. dicitur, *daemonia*
 i. e. homines illos, quibus daemonia tribue-
 bantur, sciuisse, hunc Iesum esse Christum
 seu expectatum liberatorem; & Iesum file-
 tium eis imposuisse, ne ipsum manifestarent.
 Haec oratio est omnino illorum temporum
 & hominum, non καθολικη. Ideo vetat
 Christus testimonium de se diabolicum, (sic
 enim credebatur), quia Iudaei omni iure illud
 reicere poterant. Per diabolum enim nemo
 vmquam de veritate theologica poterat aut
 debebat conuinci: Atque excusanda a nobis
 est Chrysofomi & quorundam aliorum rhe-
 toricatio, qui daemones diuinitatis Christi
 praecones dixerant. Pseudopropheta & πνευ-
 μα ἀκαθαρτον est Iudaeis, auctore sententiae
 deo, idem; nec ea, quae δαιμονιζομενοι, in
 hoc statu loquuntur, possunt ad ipsam reli-
 gionem & eius causam recte trahi. Inquiramus

cas 5, 13. vitur; ex verbis igitur illis,
 ἔξηλθεν, ἐξήχθη δαιμονία, non conficitur,
 daemo-

mus autem in hanc sententiam: daemones sciebant, Iesum esse Christum, filium dei, ipse autem vetuit, hoc ab iis prodi. Occupemus, diabolos καὶ ὑποσασιν adesse & hoc prodere. Non adsunt, nisi iussu dei peculiari; & ob rationem cum consilio missionis Christi coniunctam, ut huius veritatem & auctoritatem claris experimentis summi in ipsos imperii ad homines adiuuarent. Itaque ipsi conuicti erant, Iesum esse Christum; cum sint ad mendacium & fraudem omnino compositi, lubenter & ex studio in deum aut homines, hanc Iesu laudem & auctoritatem non confitentur; ergo coacti, & contra voluntatem solitam id produnt. Cogi non poterant, nisi per gubernationem & imperium dei. Tamen a Iesu ipso, noua & contraria auctoritate, hoc profiteri vetantur. Apparet igitur hic inesse difficultatem non leuem, cuius explicationem nemo iam poterit pro inutili aut temeraria habere. Ego in-terea, dum meliora docear, in eam sententiam pendeo, haec dici *ex vulgata hominum opinione*, quia daemones longe plura scire, quam homines ipsi, in quibus essent, credebantur. Ψευδοπροφήτης & πνευμα ἀναδραγοῦ Iudaeis est idem, ut vidimus ex loco Zacha-

daemonia esse in homine ὁφισαμενα. Dae-
 monium habere dicitur Iohannes, quia
 panem non edit, nec bibit vinum; seu quia
 solito victu & habitatione in vrbe non vte-
 retur. A rationis igitur vsu alienus vide-
 batur; id vero daemone tribuebant. Er-
 go non omnes habent daemonium, qui a
 lu-

Zachariae. Quidam horum δαιμονιζομενων
 simul prophetas agebant, seu de mutatione
 rerum Iudaicarum, etiam de religione, quasi
 ἐνθεοι, sermones habere solebant. De Iesu
 multi iam diu rumores fuerant, inde ab ipso
 nato, angelorum etiam testimonium tracto.
 Nec Iesus sine sociis suis venire solebat, &
 saepe non sine multitudine aliorum. Itaque
 poterat facile contingere, vt huius generis
 homo, qui de religionis & reipublicae con-
 ditione meliore solebat in isto statu emotae
 mentis loqui, talem orationem haberet. Eius
 generis est illa oratio, rogabant, vt ne ex illa
 regione eucerentur, & venisti nos βασανιζεν
 ante tempus. Isti omnes loquendi modi sunt
 fundati & iuncti in solita opinantium homi-
 num serie & consuetudine: atque, si id fit, non
 possunt euadere sententiae simpliciter theologi-
 cae; nisi quis daemniacorum seu dementium
 magisterium velit lubentior pati, quam sole-
 bant Iudaei. His difficultatibus explicandis,
 opus est, vt porro detur opera.

Iudaeis habere daemonem seu malum spiritum in corpore, *sine hac nostra notione, dicuntur*; seu, alia est ibi huius vocabuli notio, quam quae sequuta per secula & apud *Φιλοσοφικωτερας* obtinet. Marcus, 3, 22, refert scribarum hierosolymitanorum de Iesu sententiam, *Habet Belzebulem*, seu principem daemoniorum; hic *ἔχειν, habere*, alio significato occurrit, quam vulgo attenditur: scil. ad manus ei est, socius & minister ei est Belzebul, sine Iesu vexatione, morbo, damno. De Maria Magdal. Luc. 8, 2. *δαμονια ἑπτα ἐξέληλυθει*, intelligo, cum patribus quibusdam, per hebraismum, de vitiis & flagitiis immanibus; quorum forte & physica quaedam fuit causa, vt *hystericarum* non raro est conditio; siquidem *Lucas* hic iam coniunxerat, *πνευματα ποιησαι καὶ ἀθευειας*. De Belzebule vero satis patet, Iesum *ἐξ ὑποθεσει* Iudaeorum disputare; nec ad nos sancire pharisaeorum reperta & *παραδοσεις*, de rebus ad religionem ex ipsorum arbitrio, pertinentibus. Illorum enim vniuersa tum religio, ideo fuit falsa, inepta atque indigna deo, quia de daemonibus tales opiniones consecrauerant, quarum in V. T. fuit nulla auctoritas. Quae res confirmatur

tur per illam parabolam, de spiritu immundo (*parabolam Belgae, Maldonatus* & alii fatentur); qui per loca arida circumit &c. Facile videmus, haec figmenta ex vocabulo \square יִם, *Ziim*, quod habet aut habere tum credebatur, notionem *aridi, sicci*, sensim collecta fuisse a Iudaeis posterioribus. Haec igitur demonstratio a Iesu necessario καὶ ὑποθεσιν tantum informata est; ad conuincendos autem talia opinantes Iudaeos multum faciebat; atque huc praecipue pertinet *Marci* 4, 33, *talibus multis parabolis* loquebatur ad eos, ad plebem, καὶ ὡς ἠδυνάτο αἰκεῖν 24).
Iam

- 24) Matth. 13, 34. similiter dicitur, ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, ad *populum*; & sine parabola non locutus est eis. Nempe ideo minus aperte & categorice Christus isto tempore docuit, quia non poterant aliter vtiliter audire. Quid hoc est aliud, quam Iesum sapienter ad caput hominum de nouis his doctrinis locutum esse, seu iis remediis & subsidiis cognitionis tradendae vsum esse, quae fuerunt ad eius consilium optima; vt, non obstantibus plebitum opinionibus vulgatis, per excitatum cogitandi de sensu parabolarum studium
fuc.

Iam obseruo diuersitatem additarum descriptionum miraculi in Gadarenorum finibus; Matthaeus tantum generatim describit; Lucas addit, vestimentis non usum fuisse, nec mansisse in domicilio hominibus solito 25), & cum *Marco, catenis, compedibus* saepe vinctum, sed iis ruptis indomitum in monumentis, & *montibus egisse*, seque lapidibus caecidisse. Contigit autem haec historia extra terminos Iudaeorum, inter Graecos Romanosque incolas. Negari non potest, hic describi hominem furiosum, quem *catenis* & *vinculis* constringere ciues solebant. Igitur *secundum quid*, malum spiritum & plures simul daemones de eo praedicant: ratione *ενεργειων* & impulsuum variorum, quibus sana intelligendi & cogitandi vis corrupta &

successu temporis, cognitio locum opinionum occuparet, & hoc examen liberum, falsum religionis modum euerteret.

25) Similiter *daemonium* apud *Philostratum*, loco antea allegato, minabatur illi puero *αηννας, Βαυαδεα*.

& impedita fuit; quae externae, nouae
 ἐνεργείᾳ, quoniam corpore pro instrumen-
 to vterentur, constrictis membris & ipsae
 constringi posse putabantur. Inusitati plu-
 res modi, quibus malignus ille impulsus
 hominem per varia rerum corporearum
 & sensibilibium vehicula omnino afficiebat,
 dici possunt *plures* daemones; quemad-
 modum Luc. 9, 1. πάντα τα δαιμονία ideo
 dicuntur; c. 10, 19, πᾶσα δύναμις τῆ ἐχθρῆ,
 ipse homo autem; δαιμονοῦσιν, Daemon
 quasi ipse effectus, ob ingentem vim in
 inferendis sibi aliisque damnis; & vni-
 versus horum impulsuum in corpore praes-
 entium stabilis nexus, πνεῦμα immundum,
 in numero singulari. Miser homo, qui
 varietatem inusitatae malignitatis corpus
 afficientis sentiendo distinguebat, nomen
 ipse reperit, multitudini impellentium Φα-
 νομένων, *Legio*; *latinum*, quia inter Ro-
 manos vixit, non hebraicum; vnde colligi
 potest, eum hebraice loqui non potuisse,
 sed ἐλληνιστὴν aut profelytum inferioris
 ordinis fuisse. Si pristina illa mentis per-
 turbatio ab homine iam abesset, & mul-
 tos porcos simul ille in mare deiici con-
 spiceret; plurium daemonum imperus ho-
 minem reliquisset & in porcos iam versus
 esse

esse dici poterat 26). Illa autem oratio,
 quae per os huius infani adhuc hominis
 pro-

26) Fateor interpretes quosdam fere ineptire mihi
 videri, cum tradunt, huius partis historiae
 esse eum sensum: hos homines daemónicos
 ipsos impetum in porcos fecisse; & hanc rem
 Euangelistas, scriptores sacros, his *tantis* ver-
 bis designasse. Si isti homines simul cum
 porcis se praecipites dedissent, tum facile cre-
 derem eorum furorem impellendis bis mille
 porcis, & absterrendis *τοῖς βοσκῶσι* cunctis,
 parem fuisse. Grex ille erat non paruo in-
 teruallo remotus ab hoc loco, vbi Iesus dae-
 mones eiicit; hique daemóniaci continua ra-
 bie infestam reddiderant partem hanc regio-
 nis, ita vt per eam viam nemo soleret ire;
 quam ob rem certum est, pastores non paruo
 interuallo gregem hunc remouisse. Debebat
 itaque ostendi, statim daemóniacos illos, qui
 ex *sepulcris* prodibant, Marci 5, 2, potuisse
 ad locum illum pastorum penetrare; gregis
 autem ingentem & subitum impulsum per
 tempestatem & vehementiam venti aut per
 eius instar, quo porci varie afficiebantur, non
 contigisse; hoc scilicet nos putamus. Nec pro-
 fecto hi homines, aut ex illis alter, circumire
 poterat, & collaudare, *ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ*
Ἰησους, sed multo magis narrandum fuisset,
ὅσα ἐποίησεν ἰψὲς ὁμοῦ αὐτοῖς τοῖς χοίροις.

proferebatur, necessario conveniebat cum hoc eius statu, quem sibi conscire solitus erat 27). Matth. 17, 15. *σκληραζεται* filius meus;

Itaque nisi opinemur, omnes homines fuisse ad audiendum talem dei praeconem pronos, licet scirent, eum ipsum porcos praecipites egisse: statuendum utique est, vim aliam externam, istos porcos interfecisse, & parum absum, quin statuam, per fulmen iam immissum hos porcos praecipites actos fuisse. Vtitur certe Iesus eo symbolo ad designandum Satanis ingenium maleficum: vidi Satanem e caelo *sicut fulgur* lapsum. Fulmina autem, quia nocerent, daemonibus seu malis angelis, a Iudaeis tribuuntur. Externum aliquod documentum adfuit, e quo homines scirent, & istos furentes iam liberatos esse suo infortunio, & huius atrociam ad porcos iam pertinuisse. Isto igitur modo haec res illustrari potest, ut sane non opus sit, nos malos spiritus hic addere; licet Iudaei fulmina iis tribuerent.

27) Isti sermones, qui dicuntur esse daemoniacorum, & qui hic narrantur, sunt ex perturbatione naturalis in corpore status; sed utrum, ea perturbatio sit sine daemonis operatione, disputatur. Non abesse hanc malignam operationem, potest videri satis verosimile,

meus; Marci 9, 16, ἔχει πνεῦμα αἰαλον,
&

simile, ex collatione initii V. Testamenti. Substantia quaedam spiritalis mala, quemadmodum olim euerfum iuit salutarem dei ad homines institutionem: ita & Iesu Christi doctrinam impedire conabatur, sic quidam explicant. Ad homines in metu infano retinendos excitat forte in homine per sensationis malignitatem istum cogitandi modum, vt roget Iesum, ne *extra* hanc *χωραν* expellatur Marci 5, 10, vt homines maneant in sententia, eos ibi denuo novos metus & terrores excitare posse, nisi peculiaribus caerimoniis placentur. Nempe, quasi veriti, ne *pecorum* in potestatem veniant, post hunc daemonem eiectum. Nomen etiam sibi adsciscit *legionis*, vt homines affatim metuant, & sacra caeca vocabula ἀποτροπαια studiose requirant. Prodit porro, *nondum tempus esse*, quo daemonum metus & pauores inter homines cessent; haec computatio temporis, est ex intima Iudaeorum superstitione sacra, de imperio diaboli in homines. Βασανον contingere ad daemones per Iesum simili ratione, ac per alios ἐπαοιδας & exorcistas. Tandem exclamat, hunc Iesum esse filium dei altissimi, Messiam: vt ille intempestiuus testis Iudaeorum aduersus Iesum furorem augetet. Ista possunt ad theologicum locum pertinere; sed

F 3 *μαρτιν* &

& quidem παιδιοθεν 28), atque τὰτο το
 γενος non exit, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστειᾷ.
 Hoc remedium morbo, ex vitio naturali
 orto, non omnino conuenit; contingit enim,
 vt piissimi parentes infantes debiles & vitio-
 sos pariant & habeant. Est igitur aduer-
 sus vim peruersae imaginationis; homo ille,
 si cibus (& sanguinis maior copia) subtra-
 hitur, si in precum quadam consuetudi-
 ne

& licet rem aliter fingere; vt hi homines lo-
 quantur ex longa furoris consuetudine, quae
 omnia fecit diabolorum plena, quia solebant
 a pueris talia prodigia audire & monstrata
 intueri.

28) Cum non desint infantes *muri*, ex vitio cor-
 poris ipsius: oportet, vt hic puer olim lo-
 quendi facultate vsus fuerit; vnde credi po-
 tuit, eum sine naturali vitio & labe esse, no-
 vumque damnum huius facultatis esse a causa
 non naturali & solita. Cur autem huic pue-
 rulo id scaeuī euenerit, sapientiae, religio-
 nem veram adiuturi dei, vnice deputandum
 est. Hoc confirmo ex *Ioannis* 9, 3, huic ideo
caecitas accidit, vt manifestentur opera dei; per
 miraculosam sanationem talium morborum
 homines eo adducebantur, vt ipsi iam stu-
 diose de deo & eius colendi meliori modo
 cogitarent.

ne ipse agitur, per sanas & pias ideas redit ad veram & iustam sui conscientiam. Illum vero statum diabolo tribuebant Iudaei; itaque phrasis illa vsurpatur. Poenae in loco solebant Iudaei reputare. Si vero homines satis excitati sunt ad deum ipsum vera religione amplectendum, quod sine precibus & legum aduersus sensilium rerum imperum scientia & obseruantia, nec fit nec continuatur: tum deus consilium suum consecutus est, & daemonum, inusitatoque vilo ministerio non vltra vti, credendus est. Μεγαλειότης Θεῶν, Luc. 9, 43, in illustri tum loco posita est, & nemo, nisi sciens & volens, veram religionem amplius ignorat. Marci 9, 38, idem est eiicere daemona, & facere δυνάμιν, haec phrasis est Hebraicae consuetudinis, qua rem grandem describunt, sed rei ipsius modum non explicat. — Numquam vero eiectum fuit daemonium, *sine curato corporis morbo*; ergo morbi dicuntur daemona, quia ab iis inferri vulgo credebantur atrociores; nam morbi, qui sine impetu & tumultu essent, non dicuntur daemona. Ioh. 7, 20, dicitur a Iudaeis, *daemonium habes*, quia falso opinaris, malum ingens aliquod tibi instare, quod non in-

stat. Videmus igitur satis clarum & hoc exemplum hebraicae loquendi consuetudinis. Similiter & cap. 8, 48, 52, daem-
nium habet, qui inusitata & inaudita aliis
proloquitur quasi falsus propheta a malo
spiritu actus. Cap. 9. Iohannis est clarum
documentum, morbos alios, caecitatem,
lepram, quia sine furore in alios & rabie
essent, *daemano numquam deputatos fuisse.*
Hinc Luc. 10, 17. discipuli addunt
hunc gradum, ΚΑΙ, *etiam, δαιμονια*, vio-
lenciores morbi, quorum indoles est *sata-
nica*, seu aliorum damnis aut terrori-
bus spectatur, sub nostra potestate sunt;
v. 19. adhibet Iesus Iudaicum loquendi
genus 29), potestatem vobis dedi calcandi
super

29) Omittere nequeo hunc versum 18, εθεωρεν
τον Σαταναν, ως δεσποτην εν τω ερανω πε-
σοντα, quod Ioh. 12, 31. alio modo dici-
tur, ο αρχων τω κοσμου (κοσμος est mundus
corporeus & humanus), τατα ενβληθησεται
εξω. Scio interpretes plerosque omnes hic
ad potestatem diaboli in hominum animos tan-
tum respicere; quosdam etiam post *Bengelium*
& eius discipulos quasi in *calendario* diem no-
tare; vt ne quid pereat iudaicae superstitio-
nis; ad nos illam sancte transferunt. Sed de
ista

super serpentes & scorpiones, & super omnem *δυναμιν τῆς ἐχθρῆς*; quasi animalia

ista sublimiori parte potestatis, quae animorum *omnium* corruptionem promoueat, isto tempore Iesus non praecipue loquebatur; exagitanda prius erat haec vulgata opinio, inepte & *χυδαίως*; de daemonibus & angelis, corporeas res cunctas mutantibus, statuentium. Christus vniuersam diaboli rem & potestatem nunc proiici dicit, sed illam vulgo creditam simul, & isto adhuc tempore praecipue. Apostoli postea clarius & castius de hoc tenebrarum regno *interno* locuti sunt. Princeps mundi, *Sarhaolam*, est phrasis Iudaica, Pharisaeorum repertis tribuenda, si attenditur ad longum opinandi genus, quo scatent libri Talmudici: quasi angelus quidam malus in terrarum orbe, praecipue in *gentes* & gentibus similes, imperium grande tenuerit, licet sub deo adhuc constitutus. Difficiles sunt & verustae huius generis nugae, quibus omnis religio plane corrupta fuit. Hic e caelo, ex isto fastigio diuino, (deus enim mundi *τῆς αἰωνοῦ τῆς τῆς*, ut fere Capernaum *ἕως τῆς ἑρανὲς ὑψώθησα*, dicitur, Matth. 11, 23.) ut Iesus symbolice tum vidit, per meliorem doctrinam, deturbatus fuit, ut in terrarum orbe dei vnus imperium, non diuisum cum diabolo, amplius credatur. Chrī-

malia venenata, quia damna corporibus nostris inferant, pertineant ad *δυναμιν* illius hostis, qui *ἐξοχος* dicitur hominum hostis, a Iudaeis autem maxime ob potestatem in corpora timebatur. Loquitur enim omnino de omni malorum, quae ad corpus pertinere possunt, genere. Etiam in oratione dominica, *ευσταί ημάς ἀπο τῶ πονηρῶ*, sententia informatur sic, ut homines bono & forti animo esse audeant, abiecta metuendi illa consuetudine & superstitione; *ὁ πονηρῶς* est nominatiuus, non in neutro, *τὸ πονηρῶν*. Christiani igitur intelligunt *imperatiuum*, per totam hanc orationem, vti hebraei solent vsurpare, loco *futuri*. Deus certo haec omnia sic euenire iubebit, ut magis magisque locum habeant.

§. X.

Christiani iam, omnes Christi discipuli, de Satana & eius ad damna corporea inferenda ministris daemonibus, haud paulo minus & credent & statuent. Ita profecto & haec Iesu miracula nos instituunt, & Apostolorum epistolae, ut a diaboli in humanas res physica potestate nihil timeamus; moralem vero etiam ipsi infractum semper eamus.

§. X.

Iam colligamus ex hoc narrandi vario modo certiora quaedam momenta, de daemoniacis. Pateſt igitur ex iſta *θεοπνευτων* narratione varia, 1) Iudaeos eius temporis de multis hominibus daemonium praedicaffe, propter nociuam furoris indolem. 2) Quia furentes ſunt a mente ſana deieſti, prouerbii loco fuiſſe, vt diabolium habere diceretur, qui *ατοπα* & a religione Iudaica vulgari abeuntia diceret. 3) Ex ſolis illis designationibus, *δαμονιζομενος*, *δαμονιον εχων*, *εν πνευματι*, *εν πονηρω*, confici non certo poſſe, vt iſtos homines omnes a ſpiritu quodam maligno, hac illa ratione, omnino male habitos fuiſſe ſtatuendum nobis ſit. 4) Quasdam tamen historias ita comparatas eſſe, vt facile apparere lectoribus quibusdam, imo multis, licet non cunctis omnium temporum, poſſit, interceſſiſſe aliquod antea inuſitatum operationum genus, ad vehementer turbandam & peruertendam corporis mentisque ſanitatem. De hac re liberum eſt cuique arbitrari. Nos enim mitiſſime ſic ſtatuiſſimus, aliorum cauſſa; ipſi minime credimus, interceſſiſſe aliquam poteſtatem diaboli,

boli, aut spirituum malorum. 5) Plane non constare, utrum tales mutationes fiant ab *insidente* corpus humanum καὶ ὑποστασιν daemone; potius id alterum, quod ab eius operatione quadam externa deriuandae sint 30). 6) Has operationes ex peculiari

30) Cum *Marcus* 5, 9. in *masculino* scribat, Iesus interrogavit *illum*, hominem sicut & *Lucas* 8, 30, non vero ad ipsum daemonium, *in neutro*, facile patet, daemonium non infidisse hominem ipsum, aliter *homo* ipse, non potuisset ita loqui, ut ratio fuisset designationis, αὐτος, ὅς. Nisi quis velit nouo yniouis hypostaticae genere theologiam ex insipida daemologia augere. Semper igitur differabat ὑποστασις daemonis ab ὑποστασει hominis; & cum de daemonibus scriptura sacra praecipere huius generis tam inepti nihil posset, inque ea nihil exstet: Omnes propositiones debent ex aliis nobis notis rebus aut veritatibus diiudicari. Negligentia interpretum hic non semper accusanda est; saepe temporum ratio, ex dei consilio, ita tulit, ut in huius generis rebus, quae non sunt de essentia christiana religionis aberrarent; & hoc exemplo debebamus semper manu duci & doceri; nullas ad nos valere *patrum vel doctorum sententias*, nisi quarum rationem ipsi intelligimus.

ri & omnino singulari consilio dei, quod
istorum temporum rationes in suo gene-
re indiuiduas & Iesu Christi doctrinam
com-

mus. Corrupta est magna pars religionis
Christianae, postquam Christiani a doctorum
pendebant noua auctoritate, & cognoscendi
suam facultatem ad istius modum circum-
scribebant. CYPRIANI, qui cum aliis hu-
milibus ideis a *Tertulliano*, fanatico homine
& *Montanista*, didicit, inueni primam illam
truculentam phrasin, *de obsessorum corpori-*
bis eiiciuntur; de obsessis corporibus exire co-
guntur. Inde inter *latinos* latissime patuit hic
error. *Errorem opinandi dicere audeo*, certe
non est propositio theologica, aut hermeneu-
ticae ex S. S. veritatis. Illud *ἐκβαλλειν*, *eiice-*
re, induxit interpretes; non vero refertur ad
corpus ipsum hominis, saltim de ea finitione
in scriptura sacra exstat nihil: sed refertur
ad nexum praesentem & symbolum aliquod
externum, quod homo dabat, cum sanaretur;
hic vero nexus non constituit necessario
inhabitationem daemonis. Eiectus dicitur
daemon ex homine, cum homo desinit isto
modo furere; quia nulla documenta mentis
perturbatae postea edit. Marci 1, 43, Iesus
ἐξέβαλε leprosum, non ex se ipso, sed ex
hoc praesenti nexu, qui erat in societate
Iesu. Graecum vocabulum respondet hebraicae
coniugationi Hiphil, iussit abesse, recedere.

complectebatur, locum potuisse habere. Sic multi statuunt; quos non video quis veret sic sentire, si putant, rationem adesse. Cuncta Iesu miracula eo pertinebant, ut fides tam singularis & nouae personae, quam gerebar, ad homines longe optimo sufficientique modo fieret. Igitur, miraculum eiectionum daemoniorum, utcumque eius ipsa quasi materia circa quam designatur, non est eiusmodi, ut conuicti hodie nos esse possimus, existere porro ad nos usque, post luculenter amplificatam Iesu Christi doctrinam, similem conditionem & statum rerum, ut deus daemonibus operationes in corporeas res permittere aut iubere possit. Fuit enim tum materia miraculi edendi; sed secutis temporibus miracula nulla erant, quia cessauerat materia illa. Etsi autem facile conficere me posse confido, *numquam* ad nos satis constare, *post illa* nascentis religionis christianae tempora, diabolus homines *obsidisse*, in corpore καὶ ὑποστασιν praesentem, quod nec antea contigisse ex vlllo documento certo scimus: tamen ab illo hic loco, quia est theologicus, dogmaticus, me iam abstineo, cum hic tantum *hermeneuticam* scripitionem instituerim.

§. XI.

Supereſt autem adhuc illud, vt effi-
 ciam, hanc determinationem, morborum cum
 furore in alios coniuñtorum quorundam
 ortum, qui ad daemoniacas operationes re-
 fertur, in ſacris quibusdam narrationi-
 bus ſuppeditari videri: quoniam a quibus-
 dam interpretibus huius generis origo in-
 audita, omnino negatur ³¹⁾. Rem hic
 ipſam ſpecto, de qua ita ſentio: narratio-
 nes quasdam Euangeliorum id ſecum ferre
 poſſe, pro ratione lectorum. Ceterum
 ipſe vltro fateor, ipſi rei chriſtiane, (quae
 a recta de Chriſti conſilio ſententia, non
 vero ſimul a diaboli quodam huius indolis
 ministerio, *ad nos hodie pendet,*) decede-
 re nihil ³²⁾, ſi maxime nihil diabolici hic
 ſtatua-

31) WETSTENIVM, BEKKERVm, principes
 nomino viros; ex antiquis *Poſſidonium*, Medi-
 cum; de quo *Philoforgius* narrabat.

32) Dolendum magnopere eſt, multos ſcripto-
 res theologicos funeſto quodam & quaſi ſacro
 impetu *id magis egiffe*, vt de diabolis bene
 multa hodieque *crederemus*: quam vt inſignes
 leges amoris, & ex ſapienti conſilio dei nexum
 cognitionis noſtrae & cum rebus ipſis fluxum,
 ſtudio-

statuatur; sed hoc non facit, vt hermeneu-
ticae caussae huius discussione nihil decedat.
Itaque

studiosissime obseruarent. — Nisi scirem, mul-
tos se & suum sensum nimis adamare, licet
deum & ipsam causam religionis simul prae se
diligenter ferant: opinari ausim, multos dia-
bolum & daemones, prout eorum historia an-
ceps hic describitur, magis amare & reuereri,
quam se aliosque homines in longe alio rerum
nexu constitutos. Negari non potest, 1) Ie-
sum fecisse miraculum, licet eius obiectum
non credatur fuisse daemon *ἐνυπόστατος* ho-
mini; 2) Iudaeos saepe abuti nomine *malus
spiritus; daemonem*, graecis significare animam
mortui. 3) Ante has Iesu Christi res gestas,
occurrere in scripturis V. Test. de daemo-
num homines *ὑποστατικῶς* inuadentium, ni-
hil, documentum nullum. 4) Non esse ho-
minum omnium de iisdem rebus sententiam
eandem, nec deum sub piaculo sanxisse, vt
de daemonibus omnes christiani hoc statuunt,
quod credunt plerique. 5) Ex vetustis patri-
bus quosdam non parum haesisse, & alicubi
fluctuasse in sententia ferenda. 6) Interpre-
tes illos, qui aliter statuunt, retinere & S. S.
& christianae religionis studium: tamen, quod
est stupendum, multi daemoniacos, & com-
munem descriptionem vltro repertam, ita
defendunt, quasi ista sex momenta plane non
adesent.

Itaque his rationibus vti aliquis potest. Iudaei & Graeci opinionibus de daemonibus seque & alios impleuerant; *Sadducnei* daemonum talia maleficia non solum, sed & Angelos bonos ministros tales negabant, quales pharisaei solebant informare: vtrique de errore pestifero, illi, superstitionis, hi mechanismi fatalis, conuincendi erant. Morbi & furores nullo tempore fuerunt rari aut inusitati; fuerant etiam huius generis mala per miraculum olim ad Mosis auctoritatem, tam ad Israelitas, quam ad Aegyptios & alias gentes stabiliendam, a deo inflicta; multi etiam prophetae mala physica per miraculum sustulisse narrantur. Similia & inter exteras gentes fama vulgari, quam nos falsam esse scimus, celebrabantur, inde

adessent. Sed solent multi mordicus tenere *παράδοξαι* patrum, piorum & honoratorum hominum, sicut olim Pharisaei faciebant idem. Potest vera esse haec hypothesis; sed plerique eam tantum ex *παράδοξαι* tuentur, non ex cognitione; potest autem etiam tantum narrari, pro eius temporis consuetudine, & vt isti auditores lectoresque facilius salubriusque intelligerent, atque liberarentur omni metu & trepidatione.

inde ab HOMERI tempore. Iam; cum Iesus longe meliorem religionem sub ista tempora ad omnes homines confirmatum iret: opus erat, ut & Iudaeorum & Graecorum grandes aberrationes per eam arguerentur. ARGVI autem poterant partim per doctrinam explicitam, partim per facta Iesu Christi. Plerique autem omnes iusto amplius de malorum spirituum imperio statuebant; quidam alii iusto opinabantur minus, religionis rationes & adiumenta alia cuncta reiicientes, nisi quae ab vnoquoque pro suarum rerum conditione & cognitione diuersa, vltro reperiri solerent. Cum vterque hic mentis error religionem, quae esset omnium, catholica, simillima, iniuria fere aequali conuelleret: facile intelligi potest, singulare quoddam dei consilium hic tum locum habere potuisse, quod omni tempore alio locum non habebit. Itaque partim per narratas Iesu Christi doctrinas, partim per eius res gestas, hominum siue superstitio siue segnities & torpor moralis, pro varia errantium conditione, corrigi debuit. Quod si igitur eum narrandi modum hic inuenimus, ut, nisi vehementer atque iniustissime omnia torquere & cogere in vnum tuum opi-

opinandi modum velis, occurrant quaedam indicia operationum in homines inusitatarum: sequitur, ut rationibus non *αίπλως* destituantur, qui negant, tantum physica nec insolita hominum mala hic narrari; licet non minus sint iniqui illi, qui semper & ubique non solum daemonis cuiusdam operationes adesse sibi aliisque quasi sub piaculo persuasum eunt, sed etiam hos homines noua quadam *ὑποσάσει* diabolica liberalissime ipsi augent, & ineptissimae suae opinationi ex his Euangeliorum locis praesidium moleste seduli arcessunt. Huius enim opinationis, quae nobis cogitantibus, *ὑποσάτιν* (praeter *ἐνεργειαν*) daemonis simul in ipso daemoniaco homine offert, nec vola nec vestigium in S. S. per hermeneuticas rationes reperiri potest, sed adiungitur ex cetera opinandi consuetudine.

Non est mihi hic praetermittendum, WETSTENIVM, qui multa vtiliter ad hanc causam collegit, ut fieri solet, si inueteratae & falsae opiniones primum excutiuntur, iusto longius abiisse, cum negat, notis ad Matth. IV. p. 281: recte a nobis responderi, (si a nobis quaeratur, cur isto praecipue tempore diabolus hanc in cor-

pora hominum exseruerit potestatem), dei
 permisso id hic contigisse, vt Christus eo
 amplio rem sanandi haberet occasionem atque
 materiam. Etsi enim ipse ad sanandi oc-
 casionem & materiam minime me recipio,
 quippe quae vtrique non deerat, vbi ho-
 minum sinistram valetudinem & corporis
 malignitatem varie sibi contrahentium si-
 milis erat viuendi, gignendi, educandique
 liberos ratio, ac hodie esse vbique solet:
 tamen falso & sine iusta ratione refutandi
 materiam desumit ab Agyrtarum exemplo,
 qui venenum bibant, vt theriacae suae
 praestantiam praesenti documento probent.
 Nisi enim aduersus dei sapientissimam bo-
 nitatem vltro insurgere audeamus: scimus
 ex S. S. deum minora mala nobis pruden-
 ter immittere, vt a maioribus nobis aliisque
 caueatur. Itaque istud exemplum inertis
 hominis, & improbo consilio hominumque
 vanitate in suam rem temere abutentis, ad
 hanc causam nihil omnino facit. Similiter
 iniquum & impium esset, SENECAE illo lo-
 co, de benef. 6, 26. hic vti, „nequitia est,
 „vt extrahas, mergere; euertere, vt susci-
 „tes; vt emittas, includere. Non vulneres
 „me, malo, quam sanes.„ Ista enim omnia
 partim sine omni iure & bona ratione ho-
 mo

mo homini facit, partim sine vlllo alterius bono, ergo cum damno & detrimento certo. Si igitur Christus ipse, Ioh. 9, 3. nos docet, ex peculiari dei consilio istum hominem, sine praecipuo suo parentumque id merentium peccato, caecum natum fuisse: profecto recte inde concludere licet, ex permisso dei, maiora inter homines emolumenta promoturi, eius generis malum temporis a diabolo infligi potuisse, vt noua quaedam causa nouorum & aliorum graduum in morbis, quam qui sine ista oriturum ibi possent, per aliquod temporis spatium ad homines exsisteret. Redit autem res maxime ad documentorum omnium collectionem, & hominum exercitia in arbitrando. Ego nihil aliud ago; quam, vt libertatem retineam etiam eo nomine, si qui velint hoc modo statuere; ipse enim non statuo, deum aliquid *novi* tum permisisse; sed omnem superstitionis, quae sensim coit, vim & auctoritatem per Iesu illam historiam sustulit, vt scaeuo metu & horrore iam homines carere possent, quacunque ratione explicarent.

Neque hic illud nobis potest obiici, non intelligere nos hoc tempore vllam rationem, quomodo substantiae, quae nostros

sub sensus non cadunt, in corporeas nostras res operari ita possint, ut inusitatae illarum existant mutationes. Nisi enim quis sua ipsius reperta de rerum nexibus praecipue velit exosculari; aequum sane est, ut sciat & fateatur, licere & hominibus aliis de rerum circa nos ordine & nexu cogitare, & eorum colligere aliquod quasi corpus & systema, quae ipsi per comparationem solitarum ipsis & notabilium in rebus mutationum, & solitarum causarum, obseruare & intelligere sibi videntur. Talium enim rerum cognitio non constat quadam ad omnes vniuersalitate; sed est in *σχεςες* ad ceteram hominum conditionem: quae si in iis rebus, quae aliquid faciunt ad cognitionem colligendam, non multum differt, plures homines conueniunt in cognitione. Si igitur confici hoc nequit, ut certum simus, illam cognitionem, qua aliqui tales operationes spirituum malorum in corpora negant, esse vniuersaliter ad omnes veram, & esse & manere ad omnes iam & in posterum homines easdem negandi rationes: facile patet, nec ex horum hominum hac cognitione existere argumentum, tollendarum *δλως* & omnino, ex S. S. clara interpretatione, operationum in corpora diabolicarum; contra

ea

ea vero etiam si statuere possumus, nullas diaboli operationes tales fuisse, quales solebant multi homines olim aut hodie informare; opinionem certe talem, si quis eam teneat, non efficere, ut sic omnino fuerit. Cum plerique omnes olim philosophi daemonum, (quod nomen varie significabat) operationes ipsi statuerint: sequitur, licet de modo illarum & iure quasi, cognoscamus nihil, quia quaestio de rei *modo* non cadit sub sensus nostros: ut tamen illas ipsas in hoc rerum sensibilibium ordine contingere & euenire posse, non sine ratione a multis credi & potuerit, & possit; ab iis autem nos, si ratio iubet, discedere ius fas est.

§. XII.

Vidimus omnes tempore Christi homines, de daemonibus sensitse finistre; alios enim nimio & iniusto illorum metu temere actos; alios in contrarium quasi temere arbitrandi flagitium incidisse, ut animae, a corpore distinctae substantiae existentiam, & durationem post corporis interitum non crederent; licet iure suo negarent, Pharisaeorum omnem daemonologiam. Sadducaeos scimus a Iesu Christo dedita opera

conuictos fuisse, ita, vt eos a quotidiano corporis studio & turpi sensuum obsequio adduceret ad ratiocinandum de eo, quod est deo, opifice optimo, & nobis dignum: quae fuit vnica via, quae ad euertendum hunc pestiferum errorem ea ratione duceret, quae & deum & hominem decet. Idem Iesus claris & categoricis multis propositionibus confirmauit animae humanae conditionem, & futuram post corporis interitum durationem; (licet confirmare non potuerit, falsam eorum opinionem, quae post mortem ex animabus malis daemones aliorum corpora ingressuros tenebat); atque hac ratione magnam partem eius sententiae, quae fuit Pharisaeorum, sua auctoritate, qua ob multa miracula pollebat, licet non omnem istam sententiam, eiusque solitum modum, denuo sanxit & consecrauit. Contra ea, de diaboli perpetuis in terra negotiis & maleficiis, quod plane nulla vmquam fuerint, sententiam claram & indubiam tulit nullam, quam Iudaei pati non poterant; factis autem & rebus suis gestis, institutisque id procurauit, vt nullibi daemones amplius eo modo esse crederentur, quo esse vulgo dicebantur. Eiicit daemones, e daemoniacis, quoti-

ronique ad eum ducuntur; profecto non
 eo consilio, vt discipuli & Christiani, inde
 quasi diuinitus statuerent, daemones ipsis
adhuc eodem modo timendos, aut experien-
 dos porro quotidie esse: sed hoc vnico
 consilio id facit, vt omissa falsa religionis
 indole, quae non erat libera, nec ad ho-
 minum aliorum vtilitatem, deque maiorem
 gloriam composita, ex ingentibus benefi-
 ciis ac miraculis fidem iam ipsi haberent,
 eos a Pharisaeorum, Sadducaeorum, &
 peruerforum omnium hominum contra-
 riis studiis, & consuetudinibus abdu-
 centi, & viam ad agnoscendum co-
 lendumque *ἐν πνεύματι* deum monstnan-
 ti. Hanc ad rem quia nihil conferret:
 vtrum omnes homines de daemonum
 in corporeas res nostras operationibus
 noxiis eadem sentiant, quae tum sentiebant
 multi Iudaei & Graeci, an vero statuerent
 tantisper aliter, donec existeret physica-
 rum rerum cognitio, si opus esset, ad plu-
 res maior: sapienter nihil diuinae auctori-
 tatis ipse prodit; malum vero diaboli &
 angelorum malorum ingenium, iniquitatem,
 in dei beneficium studium, inuidiam in ho-
 minum felicitatem, non vno loco confir-
 mauit. Idem faciunt apostoli; diaboli &
 G 5 dae-

daemonum malum ingenium in peruer-
tendis dei consiliis, vñ iam credi solebat,
describunt, homines ab illa societate auer-
sarum a deo & eius consiliis voluntatum
auocant; sed potestatem in corporeas res
nobis persuadere, aut credendam esse no-
bis, iubere non solent 33).

Redea-

33) Aliquoties iam id attingi, quod hic breuiter
addam. Possit haec agendi ratio Iesu Christo
& Apostolis videri indigna, quod non ελωσ
& alta voce, opinionem falsam de daemõni-
bus reprehenderint. Sed hic rōgo, vt, ante-
quam vehementius instituatur accusatio, ex-
plicetur ea oeconomia docendi, qua non so-
lum discipuli Christi & Iudaei eum dominum
& auctorem noui in terrarum orbem imperii
exosculati sunt, sed etiam vniuersa religio
Iudaica, quae legibus Mosis nitebatur, pru-
dentissime fuit ad tempus tolerata? Paulus
etiam quomodo iubeat, 1 Cor. 8, necesse esse,
vt cognoscamus καθως dei γνωαι, &c. αλλα,
licet sit longe verissimum, idolorum nomen
esse vanum & futile negotium, (scimus au-
tem daemones idolis & statuis attributos olim
vbique fuisse; igitur hic Paulus negat dae-
monum operationes existisse, aut commer-
cium cum illis corporeum), εκ εν πασιν η
γνωσις. Si vero & Paulus studiosissime id
specta-

Redeamus autem, vt hanc causam
intelligamus melius, in illa tum tempora.
Statim

spectauit, vt ne *προσομιμα γενηται η εξεστια*
(vera rei cognitione nixa) *τοις ασθενεσιν,*
& cap. 9, 12. *ινα μη εγχοπηη τινα daret το*
εuaγγελιω τα Χριςτ, seu ne doctrinae cur-
sum impediret, diligentissime antea corrigen-
do falsas ideas hominum audientium, quas
antea collegerant, quae ad religionem iam ni-
hil facerent: quis est, qui multum adhuc
dubitet, etiam Christum & Euangelistas isto
tempore eodem consilio ductos fuisse? Quis
vero hodie tam est iniquus, vt aliter omnino
agere, & vehementiorem docendi modum,
ad cogendam omnium sententiam tenere,
opinetur magis esse sapientibus & Christianis
dignum? Et quidem rei summa, quod mi-
reris, non ad Dei pertinet cognitionem &
gloriam, sed ad *daemonologiam* illam, quam
Iudaei & Graeci ipsi, sine dei auctoritate,
repererant. *Non est in omnibus haec cognitio,*
monet Paulus; nec possunt omnes statim ex
isto opinandi errore in viam reduci, igitur
ius fas, imo opus est, vt tantisper illis par-
camus, nostra cognitione ipsi vsuri, licet alii
nequeant. Isti vero alii quid tandem faciunt?
Eam opinionem, quam Paulus sapienter,
licet falsam, tolerauit, donec succedente tem-
pore per dei in regnum cognitionis prouidam
dam

Statim post Iesu Christi abitionem exeunt apostoli in regiones extra Iudaeam. Narrant publice res Iesu gestas. Circumfunduntur multitudine Syrorum, Arabum, Graecorum, in istis prouincijs. Hi auditores pleni sunt opinionum de oraculis, statuis, templis, daemonum consuetudine & operatione inclytis. Audiunt istos sermones & conciones: Iesus fecit haec illa miracula;

dam curam emendaretur, hi tamquam *arcem* & *summam* religionis christianae hodie, his temporibus, cum deus longe maiorem cognitionem procurauerit, volunt a cunctis, piaculi causa, credi, teneri & amari. Debebant autem imitari Paulum, si maxime crederent, diuinitus ipsos meliora de daemonibus scire. Sed idem modus est etiam alijs tenendus, ut ne grandi ore, quasi heroicum beneficium concelebrent suam *γνώσιν*, nec temere & sine ratione plebem christianam antea his scitis nouis in fluctuationem ingentem coniciant, quam intelligant, insignem utilitatem & religioni & vitae vniuersae, qua solet vtraque a plebe exerceri, inde accedere; aliter *προσκομια* & *ἐγκοπη* datur Euangelio Christi. Vetustissimum est illud: philosophum, qui ipse non sapiat & prudenter agat, esse non nauci, & e societate cum flagitiosis poetis eiiciendum.

racula; *expulit* daemonia ex omnibus ho-
 minibus, qui ad ipsum adducti fuerunt;
 iniunctas illas prodidit, & proposuit doctri-
 nas, deum non esse, nisi vnum, opificem
 rerum omnium, hominibus maxime fa-
 ventem, si debitam dent operam & ad
 cognoscendum & ad colendum deum.
 Discedendum igitur iis esse ab istis studiis,
 quae ad unice beandum mortale hoc cor-
 pus, ad voluptates e sensibilibus capien-
 das, pertinent. Fauorem dei per Iesu
 Christi doctrinam, si eam recte sequantur
 conciliari, &c. Ecquis putet novos hos
 Christianos ex his sermonibus id prae-
 cipue collegisse, necessarium esse ad bo-
 nam suae religionis indolem, vt ipsi sci-
 ant & retineant, *quid Iudaei isti de dae-*
moniacis senserint? an omnino a diabolo an
 ab anima corpore soluta illi homines ob-
 fessi fuerint? Tum vero, necessarium esse,
 vt omnes porro Christiani de daemoniacis
 sentiant idem illud, quod quidam pro sua-
 rum rerum conditione sentiendum sibi esse
 olim putauerint? Quenam est igitur alio-
 rum hodie noua aequitas & summum ius,
 vt tam grauitur postulent & quasi diuinitus
 iubeant, non esse bonos Christianos,
 non esse doctores probos, nisi qui de
 daemo-

daemoniacis statuerint illud, quod ipsi pro suo rerum suarum modo intelligunt; & quod statuisse Iudaeos Graecosque, scimus forte nos, qui dubitamus, quam hi, qui affirmant, melius? *ψυχας* mortuorum, nominarunt daemones; igitur & nos idem statuemus?

§. XIII.

Antequam huius scriptionis finem facio, non possum illud silentio praeterire, quod ad huius omnis causae iustam arbitrationem non parum pertinet. Cognitio hominum semper fluit & progreditur, Si auctores scribunt, scribunt & ipso hoc tempore, non vero scribunt tempore aliorum; & hominibus isto tempore viuentibus illam operam praecipue destinant. Cognitio hominum diuersis temporibus viuentium, est de iisdem rebus physicis, diuersa. Exemplis & documentis in re clara opus esse non arbitror. Scriptores omnes prudentes obsequuntur consilio suo, prout argumentum ipsum illud existere patitur. Scriptura sacra multo magis hoc ipsum obseruat. De rebus physicis deus docere *ἀμεσως* homines, nec volebat nec poterat: quia

quia ipse physicarum rerum omnem ambitum, succedentemque illarum, ubi opus & usus esse poterat, cognitionem ratione locorum & temporum, non vno modo definiuit. Quis umquam, si scripturae consilium & dei summam sapientiam cogitat, opinabitur, exstare in scriptura naturalium rerum & causarum *ναθολικας* declarationes! Scio olim haeresin & flagitium fuisse, de terrae figura sphaerica, de antipodibus, &c. autumari. Sed nemo *Pbilastrium* & eiusdem ordinis scriptores in illustri eorum interpretum loco ponet, qui aliis omnibus legem, & ius & fas scribant. Haec igitur hominum de rebus physicis & earum causis cognitio, pro ipsorum loco & tempore variam conditionem subit; fieri enim non potest, ut de rebus physicis, utpote vagis & semper volubilibus, homines, tam varii & diuersi, omnes vilo tempore intellegant & statuunt omnino idem. Iam, cum homines de rebus aliis physicis isto tempore cognouerint, ad ipsos certa, multa, (e.g. de origine roris, fulminis &c.) quae sunt hodie, ad nos, non certa, sine vilo detrimento, quod ad istos tum homines *εν τοις ηθικαις* ex illa tum pro certa habita cognitione, apud deum redundarit: sequitur,

tur, ut nulla fuerit ratio, cur de daem-
nibus in S. S. exstare debeat propositio cate-
gorica, pertineantne ad causas mutationum
in rebus corporeis, an minus. Si Iudaei
& Graeci multi pro cetero plerorumque
intelligendi & cognoscendi illius temporis
modo, daemonum tot maleficia existere
arbitrati sunt, quae inter nos hodie multi
arbitrari non possunt: par tamen manet
utrimque ratio, cognoscendorum miracu-
lorum Iesu &, quod est maximum, obse-
quendi ipsius doctrinis. Itaque dei consi-
lio ille cognitionis gradus non obstitit: quem
nec *ἀμεσως* emendare potuit. Cum sit di-
versa hominum nostrae aetatis doctorum-
que & discipulorum conditio, numquam de-
erunt, qui & ipsi, pro suo cognitionis mo-
dulo, daemones ipsos interfuisse istis mor-
bis & furoribus, & hodieque interesse,
statuant: nec contingere unquam potest, ut
cognitio eius rei existat apud omnes ea-
dem 34). Fas igitur non est, ut daemo-
nibus

34) Est enim historia; quae utrum hac, an illa
ratione interna constet, non potest ab omni-
bus, qui historiae interfunt, aut eam audiunt,
sine diuersitate & dissimilitudine opinionis,
omnino definiti. De re, inter omnes conue-
nit,

nibus communis hominum omnium *fides*
 quaedam quasi publice decernatur & con-
 secre-

nit, Iesum per miraculum istos homines sa-
 nasse; de rei *modo*, utrum illud *παθος* fuerit
 physicum, aut diabolicum, non conuenit
 omnibus, quia non potest; opus enim fuis-
 set, ut deus ipse *αμεινωσ* id suo testimonio
 confirmarit. Obiectum testimonii diuini de-
 bet esse *καθολικον* sua natura, ignotum &
 occultum hominibus cunctis, pariter tamen
 necessarium ad coniunctionem cum deo.
 Huius generis autem haec quaestio non est.
 Utrum enim isti daemoniaci fuerint a substan-
 tia quadam spiritali male habiti, an vero
 illi tum homines de daemonibus multa falsa
 crediderint, non facit ad credendum, Iesum
 esse Christum, auctorem salutis humanae,
 eiusque doctrinam salubriter experiendam.
 Ex miraculis eius doctrinisque haec fides ex-
 istit; hoc si semel homines credunt, iam &
 illud sciunt, si maxime fuerit olim tanta
 potestas daemonum, tamen se ex illa exiisse.
 Si vero homines intelligere sibi videantur, tales
 daemones, ac tum credebantur, *ολως* non
 esse: Iesum nihilo tamen minus pro auctore
 salutis & crescentis de deo cognitionis melio-
 ris habebunt. Igitur non apparet ratio, cur
κατηγορητως debuerit de quaestione illa sen-
 tentia lata existimari.

secretur; aliter enim hominum quorundam olim de suis rebus conscientia, quae est mutabilis & ad alios dubia, eueheretur ad fastigium reuelationis diuinae, cuius est summa semper & ad omnes eadem auctoritas. Si quis illorum daemoniacorum poluisset miraculorum auctoritate: tum demum ad omnes vnum & idem ius & fas enasceretur, non dubitandi de eo, quod aut ille de daemonum ipsi allapsa violentia, aut alii de causa insignium ab ipso atrociter intentatorum malorum autumabantur. Minime vero licet scripturae sacrae inde vituperium aut quaerere aut metuerere, quod falsam, forte, opinionem non clarissime refellat, sed sine reprehensione, locum habere tantisper patiat. Quod ea ratione poterit porro demonstrari. In V. T. iam de vanitate daemonum creditorum decreta clara leguntur. Scriptura sacra occupat homines, intelligendo rerum nexui, pro suo loco & tempore, semper studiosos; ista studia sunt in hominum potestate, possunt bene, male, collocari. Ipsa hominum cognitio de cunctis, quae ad eos pertinent, rebus crescere, simul & sine successione, non potest; nec existit aliquis eius terminus ante terminum & finem humani

mani generis. Quemadmodum igitur deus per scripturam prisca foederis id efficere non potuit, ut homines statim a bonis huius vitae minoribus transferrentur simul omnes, ad amanda bona *πνευματικά*, quippe qui sub isto tempore ante Christum plerique omnes desiderio felicitatis *πολιτικής* & rerum prospere hic gerendarum ita tenebantur, ut vel ipsi Iesu Christi focii, quantumvis hoc magistro domestico vti, honores & diuitias, amari vulgo solitas, a Messia exspectarint: sic etiam fieri non potuit, ut deus omnes de daemonibus opiniones, etiam falsas statim & simul ex animis omnium, per vim euelleret. Cum Iesu Christi vniuersa prouincia fuerit *μυσηϊον* ratione vniuersi, quod propositum erat, consilii, quod iam demum, vbi res eius gestae cunctae satis considerari poterant, patere melius incipiebat: facile apparet, nec Iesum potuisse ipsum omnes hominum falsas opiniones statim *ἀπαξ ἀπλως* refellere, quem scimus discipulorum falsas de ipso sententias sapienti modo tolerasse; nec Euangelistas & Apostolos, siue scribentes, siue loquentes, etiam postea, cum ipsi rectiora omnia scirent, ab eodem sapientiae exemplo potuisse statim recedere, si erat porro idem re-

rum coeuntium modus, ac erat ille, cui Iesus fuit obsecutus. Arbitror enim de daemonum falso & sine diuino iure credita in homines potentia, apostolos non minus certos fuisse, quam Iesum ipsum.

Itaque si cum Iudaeis graece loquentibus & *παροδοις* secutis res esset, profecto ita agere non licebat, vt Euangelistae occlamarent, stulti estis, vosmet ipsos decipitis, nulli daemones vos vexant, quorum quotidianae operationes incitiae & superstitioni tantum deputari debent; morbo potius ingenti laboratis, naturali tamen: hac ratione pro Sadducaeis omnes habendi erant; sed ommissa illa disputatione, vtrum omnino verum sit, quod homines sibi scire videbantur, tollunt hoc *παθος* ipsum, & sic ipsa re docent, nullam existere iam aut durare daemonum vim in eos, qui Iesu Christi doctrinam sectarentur, & narrant, Iesum multos homines ex ista miseria diuinitus liberasse. Fingamus talem hominem postea tandem siue ex scripturae veteris sacrae examine, siue ex alia physicarum rerum inuestigatione, dubitasse, vtrum vere a daemone fuerit antea male habitus: nihil detrimenti inde ad ipsum aut ad susceptam

pram religionem euenit. Sciuit se olim in-
 fausta corporis animique conditione vsum
 fuisse; sciuit se statim & diuinitus instaura-
 tum esse: iam quid, quaeso, refert, dae-
 monem a se depulsum, an infortunium phy-
 sicum remotum esse, ipse posthac statuat?
 Atque, vt hanc causae huius disputatio-
 nem studiosius adiuuem, quid tandem iis
 fiet Christianis, qui olim Iohannis tantum
 ministerio, & postea Euangelio scripto vfi
 sunt? Is enim de *daemoniacis* & *σεληνιαζο-
 μενοις* nec talia nec saepe narravit. Infeli-
 ciores ergo fuerunt hi Christiani, quod Iu-
 daicarum phrasium vsum & consuetudinem
 non confirmauerat Iohannes? *Ex Pauli* au-
 tem epistolis, praecipue ex 1 Cor. 8, quis
 de daemonum in humana corpora opera-
 tione talia doceri potuit? Scimus autem
 in Asia minori & *Europa* nec Matthaeum,
 nec Marcum, nec Lucam, sed Iohannem
 & Paulum praecones & scriptores rerum
 Iesu Christi praecipue fuisse; Euangelia
 etiam illa hominibus iis, ad quos *Paulus*
 epistolas scripsit, non ita destinata fuisse,
 vt fuerant aliis hominibus locorum alio-
 rum.

§. XIV. *capitulum*
 Sed iam huic scriptioni finem facio;
 & summam quasi eius ita adhuc prodo.
 Quaestio haec de *daemoniacis*, est, quod
 ad nos hodie atinet; *problema hermeneuti-*
cum; non desunt rationes, quibus aliquis
 moueatur, ad eligendam sententiam pleris-
 que omnibus communem; sed sunt etiam
 rationes, quae alicui persuadeant, non satis
 ad nos liquere. Illud, opinor, hac scriptione
 effeci, ut luculentius pateat, hanc vniuersam
 causam daemoniacorum non pertinere ad
 summam & intimam christianae religionis
 rationem; pertinet enim tantum ad homi-
 nes, qui tum adhuc alieni fuerunt a doctrina
 & religione Iesu Christi noua. Christiani
 sciunt & discunt, Christum a deo exalatum
 esse *super omnes omnium ordinum angelos*; *Christum*
dissoluisse uniuersum illud impe-
 rium diaboli, quod homines sic describe-
 bant, ut in deum ipsum iniuria & contem-
 tus publice redupdaret. Bona igitur &
 iusta conscientia potest de hac re senten-
 tia contraria & aduersa a Christianis
 teneri. Id maxime opus est, ut ne sine
 iusta auctoritate aliquid ad ipsa christianis
 propria dogmata referamus, magis cum

caeteris Apostolorum scriptis conueniunt illi, qui ipsi ambigunt & dubitant, quam qui temere & antecedentium secuti gregem, casu quasi quodam, ad defendendam sententiam iudaicam & vulgarem ferri solent. Si ipsa causae huius vniuersa indoles attendatur, facile patebit, fuisse olim longe plures homines, qui de daemionibus & angelis statuerunt iusto plus, quam qui dubitando peccarint. Fateor iterum, magna caligine adhuc premi ipsam historiam dogmaticam; *Gnostici* & *Manichaei*, si vera sunt, quae solent narrari, studuerunt & ipsi repellendis & abigendis ideis iudaicis, quibus deesse iustam auctoritatem statuerunt. Sed vix superest quaedam descriptio *redemptionis* per Christum; licet omnem σωτηριαν retulerit ad animum. *Ariani* minus abfuerunt a varia superstitione, & λογον in corpore, quasi physico nexu informarunt, vt inde vis & virtus diuini sanguinis intelligeretur. Copiosior vero expositio, quomodo redempti sint homines a diabolo, non superest. Sed & ipsi catholici plerique de diaboli physico imperio, tam super terram, quam sub terra, quod Christus, *physica* virtute ipse vsus, aboleuerit & sustulerit, mira carmina praecire

solent; quibus melioris religionis laeta & diuinior indoles non parum infucatur & corrumpitur. Scimus autem, fuisse inter Iudaeos tales sententias, & tam varium metum, a diabolorum physica potentia; confirmandum ergo & illis fuerat, dissolutum esse diaboli hoc imperium; sed haec non sunt partes christianae doctrinae nobiliores; iis potius nos caremus. Modo illa *πολιτεία* illa moralis connexio & similitudo, qua homines *fili diaboli sunt*, & nihil nisi infelicitatem sibi aliisque procurare solent, Christo auctore & adiutore tollatur. Christi enim est, *λυειν* talia *εργα* diaboli.

Illud autem & ipse fateor, posse interpretes ab his cunctis aberrationibus liberos, amplecti sententiam vulgatiorem; multos viros doctissimos & integerrimos in ea fuisse: sed id simul teneo, non ius fas esse, tantum doctorum auctoritatibus hac in re quemquam ipsum doctorem regi. Quodsi id meis precibus consequi possum, ut doctiores interpretes hanc causam iam ipsi diligentius excutiant, meamque disputationem studiose examinent: videbor mihi non paruo beneficio, licet refellar, quod

quod lubenti mihi eueniet, rem herme-
neuticam & eius vniuersum studium adfe-
cisse 35). Vt primum licuerit prodibit *pars*
huius disputationis *altera*, quae theologo-
rum, uentium vulgarem sententiam, ra-
tiones omnes colliget & exponet 36). Ista
inter

35) Interea bis & ter recusa est haec commenta-
tio; sed fateor, non fuisse, qui meam hanc
disputationem refutarint; licet quaedam his
aliisque suo iure non placuerint, causa ta-
men vniuersa subuerti non potuit. Erat ta-
men operae pretium, locum hunc de diabolo &
daemoniacis diligentius tractari; multum sane
interesse statuo, ad castitatem & integritatem
christianae religionis.

36) Historica erit tantum illa tractatio, & quasi
catalogus scriptorum, inde a seculo 15, a quo
tempore infauti & teterrimi illi libri congesti
fuerunt, qui nomine *mallei maleficarum* aliquot
voluminibus constant. Inde in nostrorum
etiam libros diabolorum daemonumque in-
fanae, nugae transierunt, quae multis probis
christianis mirum in modum imposuerunt, vt
etiam docti, doctores saltem, multi de quoti-
dianis diabolicarum operationum exemplis fe-
uero vultu & graui admonuerint. HAYBERI
bibliothecam magicam malleum continuassent no-
stri & auxissent. Vix tandem aetatis nostrae
H 5 feli-

inter scripta, quae vulgatis opinionibus stude-
 rent, etiam *Iohannis a MARCK* disputatio-
 num *partes octo*, Lugduni Bataui 1693. di-
 ligenter sequar, quas, ut plures alias huius
 generis scriptiones legi & relegi, licet hic, ut
 ne nimis excresceret hic libellus, iis pa-
 rum usus sim. Est autem hic theologus
 Batauus nimis suarum partium studiosus, qui
 id tamquam ingenuum & laudabile decus se-
 quitur, ut vulgata sententia tamquam pars
 christianorum (fuit certe superstitionum
 gentium) dogmatum eximia, omnino de-
 fendatur. Ita enim sub initium *partis pri-
 mae* scribit: „Hos *dæmones* a spiritu
 „infernali ac diabolico vere obsessos quidem
 „fuisse, ut legitimus propriae rationis usus
 „impediretur, atque membra corporea pesti-
 „mi *hospitis* nutum sequerentur, *communis*
 „est ecclesiae omnis Christianae fides. *Quam*
 „absque vlla verborum inuidia ex euange-
 „licis scriptis adstruere breuiter, & ab ob-
 „iectio-
 „felicitas sic tulit, ut *GASNERI* noua ministe-
 „ria diabolicarum circumfessionum aut adfes-
 „sionum tandem publice verarentur; qua in re
 „eminentiissimi Archiepiscopi Salisburgensis &
 „Pragensis praeclarum & liberale studium prae-
 „cepte eminuit; & vel nostrorum multos pu-
 „dore affectit. H

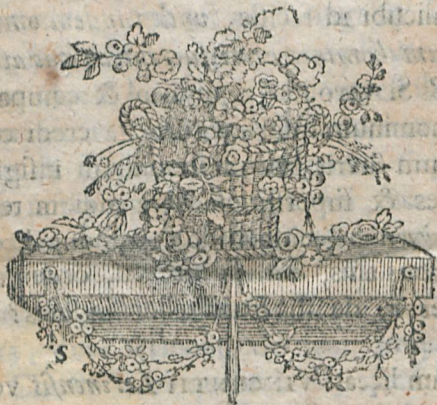
,lectionibus quibusdam speciosis vindicare,
 ,in animum induxi., Haec ille Batauus
 scriptor; qui falso dicit, *fidem* fuisse eccle-
 siae omnis Christianae communem; (roma-
 nae semper fuit; fateor, sed eius magiste-
 rium parum placuerit, adeo diabolorum
 negotio abuti solebant); vt apparet ex iis,
 quae hic collegi. Vocabulum *fides*, huc,
 antequam res sciatur, quae credenda est,
 non pertinet. *Fides* enim omnis ecclesiae
 christianae communis, debet niti certis &
 firmis documentis scripturae sacrae, vt aut
 ipsius dei, aut legatorum ipsius, vt sunt
 legati, sermo adfit, cuius vniversum liqui-
 dum & clarum argumentum iam fide nostra
 firmiter tenendum est, licet aliunde ad illud
 rationem nullam inueniamus. Sed iam qui-
 dem adhuc deesse videntur non pauca,
 quibus ad *fidem* omni ecclesiae communem
 opus est. Id vt intelligatur clarius, ista
 momenta futurae refutationis ipse noto;
 1) ostendatur mihi ratio; vnde intelligam,
 notionem *δαίμωνος*, *δαίμωνος* inter Iudaeos &
 Graecos tempore Christi, non inuoluisse
 hoc, vt *anima mortui* daemon esse crede-
 reretur. Eos homines, qui dicunt, haber
 ille daemonem, non opinatos fuisse, *ani-*
mam mortui cuiusdam impedire & tur-
 bare

bare animam viuentis rationalem. Ex IO-
 SEPHO, ex Iudaeis, ex Graecis, etiam ex
 IUSTINO, Martyre, vsque ad CHRYSOSTO-
 MI aetatem, qui tamen fuit ipse incertus,
 collegi fat multa documenta, rem ita se ha-
 bere. Iam interpretari non possum, quo-
 modo hoc sit verum, non vero vulgari-
 bus tum opinionibus tribuendum. Chri-
 stiani iam solent malos spiritus, qui
numquam fuerunt anima hominis, co-
 gitare: sed talis notio tum temporis non
 fuit; ergo id, quod plerique christiani
 statuerunt, non est ex Euangeliiis deriuat-
 um, seu hermeneutice verum; si vero her-
 meneutice & historice vera notio est illa, ani-
 mam mortui esse & dici daemonem a Iu-
 daeis & Graecis illius temporis: sequitur,
 hanc notionem deberi opinioni, non vero
 ipsi deo in scriptura alicubi affirmanti, ideo-
 que non esse dogmaticam. 2) Rogo, vt
 indicetur mihi scripturae sacrae auctoritas
 certa, quae sermone dei aut prophetae,
 aut Christi id eloquatur: ea, quae Iudaei
 illo tempore de diabolo, & malis angelis
 solebant opinari, esse omnia vera, & ho-
 mines omnes omni tempore, nisi deum
 testem refugiant, debere affirmare & sen-
 tire eadem omnia. 3) Vt docear, rogo,
 Deum

Deum aut Christum *reuelasse* ipsum, (atque id necessarium fuisse ob consilium dei) Euangelistis veritatem internam illorum euentuum, quibus solebant, omnes a deo longissime remoti homines, ad corrumpendam & opprimendam bonam religionem, immiscere daemones. 4) Vt excutiat haec caussa: si numquam satis constat, deum vllibi in scriptura ipsum affirmasse, diabolum, aut spiritus malos reuera in homines viuentes καὶ ὑποσῶν ingressos fuisse, sicut nec scimus, angelum quemdam bonum alicubi id fecisse, *unde tandem omnes fere tum homines certi fuerint de hac atrocitate?* Si vero id ex iudicio & comparatione hominum ipsorum tum ita credi coepit, cum fuerit horum hominum insignis segnities & superstitiose opinandi in tempore ἀγνοίας consuetudo, quidni liceat hominibus aliis, eodem iure vti, & sententiam ferre, de istis Euangeliorum locis?

Iam liceat VINCENTII *Lerinensis* verba mea facere ex praefatione, licet ab eius institutis non parum hic dissentiam: *Scribant alii laute & accurate, qui ad hoc munus vel ingenii fiducia, vel officii ratione ducuntur. Me vero subleuandae recordationis*

tionis, vel potius obliuionis, meae gratia
 Commonitorium parasse suffecerit, quod
 tamen paulatim recolendo, quae didici aut
 didicero, emendare & implere quotidie, do-
 mino praestante, conabor. Atqui hoc ipsum
 idcirco praemonui, ut si elapsum no-
 bis in manus Sanctorum (doctiorumque)
 deuenerit, nihil in eo temere reprehendant,
 quod adhuc videant promissa emendatione
 limandum.

In Hendels Verlage sind von diesem Verfasser noch
viele Dissertationes wie auch nachstehende Schriften
zu haben:

Semler, J. S. Christl. freye Untersuchung über die so
genannte Offenb. Johannis. 8v. 769. 10 Gr.

— freymüthige Unters. die Offenb. Johannis be-
treffend, wider Ha. Prof. Schmidt, 8v. 770. 8 Gr.

— de emendandis V. T. interpretibus, cum appen-
dice ad Progr. Ienense, epistola ad clar. I. I. Gries-
bachium. 8v. 770. 3 Gr.

— Antwort auf eines Ungeannten beleidigende
Recension in den Jenaischen gel. Zeitungen von dem
wider ihn gerichteten 17ten Jenaischen Weynachts-
programm. Nebst einigen Erläuterungen über
Röm. 9, 5. 8v. ebend. 3 Gr.

— Denkmal seiner Frau: nebst seiner eigenen
Lebensbeschreibung und Verzeichniß sämtlicher
Schriften. gr. 8v. 772. 10 Gr.

— Philotopia scripturae interpres. Exercitatio
Paradoxa tertium edita, & appendice Ioach. Came-
rarii aucta; cum notis variis & præfatione D. Io.
Sal. Semleri. med. 8vo. 776. 12 Gr.

Rieser, J. N. aere tere Vermutungen über das Com-
plutische M. Test. in Semlers Vorrede. 8v. 770. 10 Gr.

Tertulliani, Q. Sept. Flor. opera, recensuit D. Io. Sal.
Semler, Vol. I—VI. cum indice. 8. 769. 3 Th. 6 Gr.

100

Die erste Thesauri des hiesigen Hofes
 welche die Königin Maria Theresia
 im Jahr 1780 an dem Kaiserlichen
 Hofe in Wien hat beschreiben
 lassen. In welchem die
 verschiedenen Arten der
 Edelsteine, Perlen, und
 andern Schmuckstücke
 beschrieben sind.

Die zweite Thesauri des
 hiesigen Hofes, welche
 die Königin Maria Theresia
 im Jahr 1780 an dem
 Kaiserlichen Hofe in
 Wien hat beschreiben
 lassen. In welchem die
 verschiedenen Arten der
 Edelsteine, Perlen, und
 andern Schmuckstücke
 beschrieben sind.

Die dritte Thesauri des
 hiesigen Hofes, welche
 die Königin Maria Theresia
 im Jahr 1780 an dem
 Kaiserlichen Hofe in
 Wien hat beschreiben
 lassen. In welchem die
 verschiedenen Arten der
 Edelsteine, Perlen, und
 andern Schmuckstücke
 beschrieben sind.

Die vierte Thesauri des
 hiesigen Hofes, welche
 die Königin Maria Theresia
 im Jahr 1780 an dem
 Kaiserlichen Hofe in
 Wien hat beschreiben
 lassen. In welchem die
 verschiedenen Arten der
 Edelsteine, Perlen, und
 andern Schmuckstücke
 beschrieben sind.

Die fünfte Thesauri des
 hiesigen Hofes, welche
 die Königin Maria Theresia
 im Jahr 1780 an dem
 Kaiserlichen Hofe in
 Wien hat beschreiben
 lassen. In welchem die
 verschiedenen Arten der
 Edelsteine, Perlen, und
 andern Schmuckstücke
 beschrieben sind.

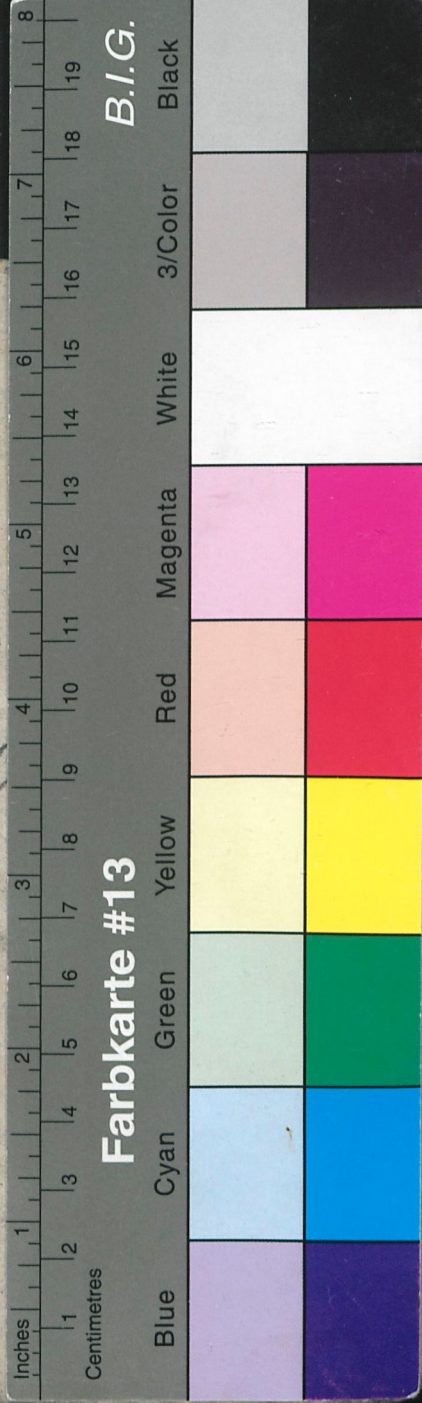

112 36 $\frac{5}{k, 67}$
S

Vol 18 = 3

D

IOANNIS SALOMONIS SEMLERI
S. S. THEOL. DOCTORIS ET PROF. PVEL. ORDINARIJ,
SEMINARIJ THEOLOGICI DIRECTORIS,
REGIORVM ET HALBERSTADIENSIVM ALVMNORVM PPHOEI,
COMMENTATIO
DE
DAEMONIACIS
QVORVM
IN N. T. FIT MENTIO.

EDITIO QVARTA MVLTOTIAM AVCTIOX.

HALAE
IMPENSIS IOANNIS CHRISTIANI HENDELIJ.
MDCCLXXXIX.